
22101674103

VRIJMOEDIGE GEDACHTEN.

VRIJMOEDIGE GEDACHTEN

over — nà en vóór

(EVENTUELE)

CHOLERA ASIATICA;

DOOR

P. J. VAN WAGENINGE, Sr.,

GENEES- HEEL- EN VERLOSKUNDIGE;

Lid van het Geneeskundig Genootschap: Disce Docendus adhuc, te Rotterdam; — van de Utrechtsche Verloskundige Vereeniging, en van de Société Médico-Chirurgicale de Bruges;

PRACTISEREND HEEL- EN VROEDMEESTER

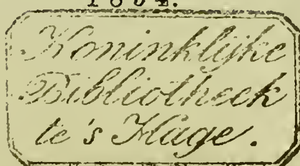
TE

ROTTERDAM.

ROTTERDAM,
H. NIJGH.

1854.

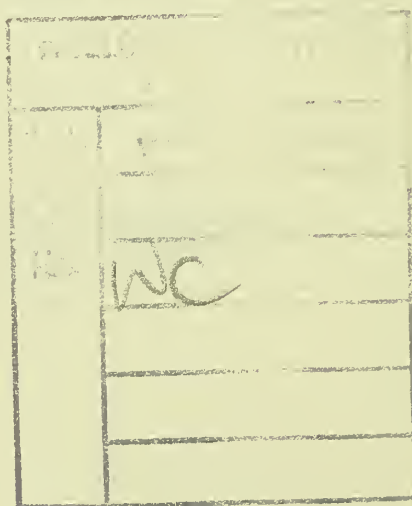

Twee geesels — *Cholera* en *Vooroordeel* — te bestrijden; wat ik voor *nuttig* en *waar* houde, bekend te maken; *Menschenbehoud* te bevorderen, en daardoor eenigzins aan mijne roeping te voldoen, is de strekking dezer losse, vrijmoedige trekken.

v. W.

ROTTERDAM,

September 1854.

GEDRUKT BIJ VAN MEURS EN STUFKENS. — ROTTERDAM.

VRIJMOEDIGE GEDACHTEN

over — nà — en — vóór

(EVENTUELE)

CHOLERA ASIATICA.

Suus cuique mos.

Diversa sed una schijnt een kenmerk en uitvloeisel van de magt en wijsheid van een Hooger wezen. Zoo heeft ieder mensch zijn eigen wijze van zien, denken, spreken, schrijven en handelen, ofschoon alle menschen daartoe toch dezelfde, gelijke (?) organen schijnen te bezitten. Dit is zonderling, onbegrijpelijk misschien, maar het is zoo, het bestaat; en daar het nu toch eenmaal bestaat — een *feit* is — veroordeelen wij dan elkander niet om verschil van gevoelens (dat toch ook zijne goede zijden heeft), maar onderzoeken en vergelijken wij die liever, en doen wij met *vrijen geest* eene keuze, naar de meeste overtuiging en sympathie.

Het is tegenwoordig een bijna algemeen aangenomen gevoelen, geloof ik, dat als de Cholera zich met eene zekere intensiteit bij een individu openbaart, er geen middel bestaat haren doodelijken uitgang te beletten. Genezen

kan men dus de Cholera bij zekeren graad van hevigheid *niet;* dit schijnt ten minste zoo, overal en ten allen tijde (1). Bestaan er al middelen of medicatiën, die dit in den regel zouden vermogen, dan is het ten minste zeker, dat die *nog niet bekend zijn*, want de tot hiertoe als zoodanig aangegevenen, doen dit bij nabeproeving elders, in den regel niet.

Even zoo algemeen, geloof ik ook, dat men thans aanneemt, dat de Cholera kort of lang (eer het laatste dan het eerste) door verschijnselen (meerdere of mindere excitatie van het zenuwstelsel, mal-aise, diarrhœa, cholerine e. a.) wordt vóórafgegaan, die reeds van de miasmatische constitutie en van de meerdere of mindere aandoening van het organismus door dezelve, getuigen. Deze prodromi kunnen nog tegengegaan, het zieke organismus tot normaliteit terug gebragt (genezen) en daardoor de lijders, als het ware van de Cholera bevrijd en voor derzelver verderen lethalen invloed behoed worden. Hiertoe zijn middelen *bekend* en *men heeft den tijd* voor derzelver doelmatige aanwending en werking.

Dat er in het verloop der epidemie een klimmen en dalen — en dus ook een acme — bestaat, zal wel geen tegenspraak ontmoeten, zonder dat dit dalen daarom nog recrudescentie uitsluit. Is nu de Cholera epidemie op haar

(1) Dr. GROS uit *Moscou*, die de Cholera aldaar heeft waargenomen, maakt de volgende conclusiën:

1°. *Que la mortalité reste la même, malgré la diversité des traitements;*

2°. Que le Choléra n'est pas contagieux;

3°. Que les connexions du Choléra, avec les agents météréologiques et hygiéniques sont plus obscures que jamais;

4°. Que le Choléra d'emblée est très rare, s'il est possible;

5°. Que, les perturbations organiques *s'annonçant toujours quelque temps avant* l'invasion mortelle, *la cure prophylactique* est *la seule rationnelle et possible.*

(Gaz. des Hop. No. 130, 1853).

hoogst, of de ziekte op zijn hevigst, dan is alle poging vergeefs, even als bij het volle treffen van een bliksemstraal. Bij het klimmen en dalen der epidemie, of bij de mindere graden der ziekte, kan men het organismus te hulp komen en ondersteunen; maar eigenlijk is het, volgens mijn bescheiden meening, *de natuur alléén die redt*, door de *genoegzame zenuwkrachten* des lijders, om den ontkrachtenden en vernielenden invloed en werking van het Choleragift *te kunnen wederstaan.* Van daar dat onder het gebruik van verschillende middelen, in die tijdperken en gevallen de herstelling volgt. Dit sluit evenwel alweder niet uit, dat, in sommige gevallen, bij verzuim dier middelen de lijders toch nog zouden kunnen bezwijken.

Zoo verschillend als de zenuwsterkte bij de verschillende individu's en op verschillende tijden is (2), zoo verschillend in kracht van werking, schijnt ook het Choleragift op verschillende tijden te zijn, en dan ook verschillende symptomen en afwijkingen van vroegeren op te leveren. De voorwaarden daartoe kennen wij nog niet of weinig, maar de jongste epidemie (in 1853) bewijst de stelling. Zoo was b.v.b. de aanval hevig, de duur kort, de uitputting groot en snel, zoodat de peripherische zenuwen, niet eens den tijd of het vermogen schenen te hebben, hun aanwezen te

---

(2) .... il faut tenir compte de l'état de l'organisme du sujet affecté... et les malades résistent d'autant moins, que leur organisme est profondément détérioré. — Les Choléras qui surviennent après une diarrhée longtemps prolongée sont, toutes choses égales d'ailleurs, plus graves... ils (de lijders) sont épuisés, quand la maladie vient à les frapper, et leur organisme ayant profondément souffert à la suite de ces (of *andere* voor de gezondheid van het individu niet passende) déperditions, ils marchent rapidement et promptement à la période asphyxique, qui est sans ressource... quand les crampes sont nombreuses et tres violentes, les forces sont plus rapidement brisées et les malades marchent plus rapidement et plus surement à une terminaison funeste.

GENDRIN.

toonen of hun gewonen invloed te doen gelden; dat spasmus en andere huid- of extremiteits-verschijnselen ditmaal òf geheel ontbraken, òf zeer verminderd, òf onregelmatig en onstandvastig waren (huidplooijen, ischuria renalis, klam of koud zweet, lijkkoude, koude tong enz.)

Één standvastig verschijnsel heeft de Cholera evenwel in alle door ons bijgewoonde epidemiën opgeleverd (altijd volgens onze bescheiden meening en onder betere overtuiging), met name, haar *mededeelbaarheid aan-* en de *ontvangvatbaarheid* er voor, *bij* bijna alle menschen, slechts niet bepaald door eigenlijke aanraking (contact). Het is vasthoudendheid quand-même, aan een eenmaal geuit gevoelen, dat niet te willen erkennen, en het gevoelen der z. g. besmettelijkheid mogen wij, geloof ik, ook wel voor bijna algemeen stellen. Ik schroom niet deze mijne meening luid uit te spreken, en vrees niet dat hierdoor de lijdende van hulp ontbloot zal worden, overtuigd als ik ben, dat de algemeene en bijzondere aanhankelijkheid tot elkanderen (de menschenliefde) stellig even lang, zoo niet langer zal duren — in den regel — dan alle epidemiën en besmettelijke ziekten.

Wij willen gaarne een ieders gevoelen eerbiedigen, gelijk wij zulks wenschen het onze gedaan te zien; maar bij zoo vele en zoo klaarblijkelijke bewijzen, als vooral deze epidemie, en helaas! ook bijzonder Rotterdam weder heeft opgeleverd, begrijpen wij niet, hoe het nog mogelijk is, met een natuurlijk, gezond verstand, omtrent de al- of niet besmettelijkheid dezer vreeselijke ziekte eenen eerlijken en redelijken twijfel te koesteren!

De Cholera Asiatica *komt* en *gaat*, maar *ontstaat niet bij ons.* »Les causes générales ne le font pas naitre spontanément dans nos climats; il a fallu qu'il *arrive* chez nous par un *acheminement progressif* depuis l'Inde jusque dans notre

pays." (GENDRIN). Een, twee of drie gevallen van Cholera nostras, hoe hevig ook en in den dood eindigende, zullen geen zoo algemeene en doodelijke epidemie voortbrengen, als die, welke men met den naam van Cholera Asiatica bestempeld heeft. Hoe men ook daartegen aanvoeren moge, dat de artsen, de zieken-oppassers en verzorgsters, en allen die meer dan anderen met Cholera zieken omgaan, toch niet of niet meerder dan anderen door de Cholera worden besmet en aangetast, — ik stem dat niet gaaf toe, want wel degelijk worden zij aangetast en bezwijken zij ook (*); maar niet in die verhouding (menigte) als bij het algemeen misschien, en weligt juist daarom niet, omdat zij meer perpetueel en ex officio (en dus met eene zekere *morele kracht* bedeeld, die men niet loochenen kan, dat ook de *materiele* verhoogt) met gift en tegengengift in rapport komen, en daardoor zelven schijnen gevrijwaard of minder infecteerbaar te worden. Waarom anders — in tegenstelling — zijn personen die uit onbesmette plaatsen komen *zoo infecteerbaar*, zoo dat zij gezond komende, en lang of slechts kort vertoevende in eene besmette plaats (zoo als in de jongste epidemie te Rotterdam b. v. b.), veelal geinfecteerd en aangetast worden, of, daar uitgaande, somtijds naauwelijks de nog onbesmette plaats hunner bestemming bereikende, de van elders opgedane ziekte aldáár aanbrengen, en met deze, dood en ellende over de kort te voren nog gezonde en gelukkige plaats?

Hetzelfde gevoelen ligt in het volgende opgesloten:

» Le Choléra au Havre. ...... elle atteint surtout les

(*) De artsen, of over het algemeen allen, die met de geneeskunst in betrekking staan, verkeeren daarbij (bij de Cholera) in veel grooter gevaar dan de officieren in den bloedigsten veldslag, zoodat ten tijde der Cholera-epidemie van de daarbij hulpbiedende artsen 12 (twaalf) ja somtijds 20 (twintig) pCt. stierven. Geneesk. Courant, N°. 36, 1854.

ouvriers *étrangers* qui travaillent aux usines de la section de Graville et les émigrants allemands *qui nous arrivaient de Rotterdam.* Mais une remarque intéressante au point de vue scientifique, et que je ne puis passer sous silence, c'est que dans la première quinzaine de Septembre, alors que le Choléra n'avait pas paru au Havre (maar toen in Rotterdam *sterk* begon *uit te breken*), des émigrants y sont arrivés bien portants, y ont séjourné plusieurs jours avant de s'embarquer, sont partis en bon état des santé, et c'est dans le cours de leur traversée du Havre à New-Yorck seulement, que le Choléra s'est dévéloppé à bord et y a fait souvent des nombreuses victimes."

Welk sprekender bewijs wil men voor de transmissie en incubatie?

» Nous ajouterons — zegt de Gaz. Med. de Paris — d'après des reseignements *bien précis*, que les premiers cas de Choléra se sont développés cette année *hors* de l'enceinte des hopitaux (de Paris) et que ce n'est *qu'après l'introduction des premiers Cholériques dans les salles*, que le Choléra y a étendu ses ravages." — Men zie ook Gaz. d. Hop., N°. 148, 1853 en Geneesk. Courant N°. 50, 1853. De Cholera Asiatica in Zeeland van den Heer B. DE JONGE.

Maar — en dit draagt tot het gevoelen der *on*besmettelijkheid veel bij — men verheelt en verheimelijkt de sterfgevallen en de ziekten van het geneeskundig en daaraan verwante personeel, uit vrees van te beangstigen, te bedroeven, of den loop der maatschappelijke handelingen te stremmen. IJdele vrees! Te ver gedrevene meêwarigheid! Het groote publiek is zoo sensibel niet.... voor ons, en het geanaesthesieerde moreel gevoel des publieks is dikwijls niet anders dan door een causticum weder op te wekken en tot het juiste gevoel — eerbied voor onze waarheden, achting voor onze raadgevingen en waardering van onzen edelen maar

ook gevaarvollen stand — terug te brengen. Men zij daarom niet te teerhartig en bevreesd om zéér te doen of te mishagen, maar men zegge *de waarheid*, de tweede pligt en het hoogste goed van den Arts, wiens eerste wet en hoogste doel is *Menschenbehoud!*

Men verbloeme evenmin den voor de gezondheid gevaarlijken toestand eener plaats, wanneer die ontwijfelbaar bestaat, op dat een iegelijk die kan, zich voor schade wachte. *Voorbehoeden* is toch in deze de *eerste* indicatie, en misschien het eenige wat de wetenschap vermag. Het is dan ook onverstandig en *niet geheel onschuldig*, het bestaand gevaar bedekt te houden, en zou gelijk gesteld kunnen worden met de laak- en *strafbare* handelwijs van eene nachtwacht, die bij bestaanden en dreigenden brand *om de goede burgerij niet in haren gerusten slaap* en *zoete droomen* te stooren, haar niet eer met het gevaar bekend maakte, voor dat alles rondom haar in lichte laaije vlammen stond. » La crainte de jeter l'alarme ne saurait, à notre avis, contre-balancer l'utilité qu'il y a à ce que tous les médecins soient prévenus du danger auquel ils peuvent être appelés à parer d'un instant à l'autre et à prescrire dans le cercle de leur influence les mesures *prophylactiques* que *l'expérience* aura pu leur dicter. Agir autrement nous semblerait méconnaitre nos obligations, et dissimuler la vérité ne serait le plus souvent en pareil cas qu'accroitre le mal, qu'on voudrait éviter en laissant le champ libre aux exagérations de la peur."

Men denke ook niet, dat men door die bekendmaking (waarschuwing) de maatschappelijke aangelegenheden groote of langdurige moeijelijkheden in den weg zal leggen. Hoogstens heeft dit slechts weinige oogenblikken plaats. De behoeften zijn te vele, de voldoening er aan is te dringend en de menschen hebben elkander te veel noodig. Daarom baten ook geen quarantaines of cordons, ja zij zijn in de

meeste gevallen schadelijk, want zij verschaffen, even als de geheimhouding, slechts valsche zekerheid, en gevaarlijke zorgeloosheid.

De arts wiens rijk uitgebreider en wiens arbeid edeler is dan van eenig vorst — want de geheele wereld is zijn gebied en het heil der *geheele* menschheid is zijn doel, — hij kent noch vreemden noch vijanden, hij kent slechts lijders, zieken; de arts, zeg ik, neme een voorbeeld aan de vorsten zelven. Hebben deze een bepaald doel — goed of slecht — en hebben zij de *magt* daarbij, dan laten zij zich door niets wederhouden, en of de Cholera, de typhus, de hongersnood, de koude, de hitte of het zwaard van den vijand, de gelederen hunner legers decimeert of hunne onderdanen wegmaait, zij zetten door à tout prix en coute qui coute, wat zij als hun *pligt* of hun *belang* beschouwen. En de Arts die naar *zijn* doel streeft, en zijn pligt vervult, *wiens belang* bevordert *hij?* Voor een gering gedeelte slechts, zijn eigen, voor het grootste dat van anderen, van zijne medemenschen over de geheele aarde. Daarom in dit en dergelijk geval, vrij en stout, maar zonder beweging, en, kan het zijn, te gelijk met eenige geruststelling de waarheid bekend gemaakt; trouwens de bekendmaking zelve sluit reeds eene geruststelling in, want een bekende vijand is minder te duchten dan een onbekende of verborgene. Men is dan op zijne hoede.

Maar, herhalen de anti-contagionisten, waartoe zulk een valsch alarm gemaakt en zulk een panischen schrik verspreid, de Cholera is niet besmettelijk, want immers, dan zouden de geneesheeren c. s. er meer door worden aangetast en dan moesten er ook meer van dezen bezwijken. Is dat in waarheid elders het geval, dan maakt Rotterdam ten deze weder eene ongelukkige uitzondering, en daarom kan ik deze bewering, zooals ik boven zeide, niet gaaf toestemmen. Één

onzer, een jeugdig, geregeld levend kunstgenoot is er aan bezweken. Een ander, een uitstekend geleerde, wiens verlies voor Rotterdam in het tegenwoordige onherstelbaar te achten zou geweest zijn, heeft door dezelfde ziekte ernstige bezorgdheid ingeboezemd; zijne echtgenoote en dienstbode deelden mede in die ongesteldheid, en *vele* practici hebben, in het acme der epidemie, mal-aises en ongesteldheden gehad, waarvan zij anders niets wisten (diarrhoea, vomitus, dolores colici), die minder aan vermoeijenissen dan aan de constitutio epidemica toe te schrijven waren. Dit zijn bekende *daadzaken*, en als men nu van het bekende tot het onbekende besluit, wat moet men er dan van denken en gelooven?

Maar op onze beurt vragen wij, moeten dan bij epidemiën van besmettelijke ziekten, *allen* die met zieken omgaan, per se er-door aangedaan worden en aan bezwijken, en *dit alléén* constateren, dat de ziekte besmettelijk, mededeelbaar is? Indien dat eene natuurregel (wet zonder dispensatie) ware, dan mogt wie wilde arts zijn; ik ten minste zou er wel voor bedanken, en voorzeker ook *alle* anderen met mij, want (voorwaardelijk) contagieuse ziekten zijn er altijd en overal. Er is ook geen voorbeeld van. Hoe is het overigens bij andere, onbetwistbaar besmettelijke of mededeelbare ziekten? b. v. b. typhus, scarlatina, morbilli, influenza, variolae? ja, zelfs syphilis? En leert de ervaring niet in de opium en arsenicum-eters, dat het menschelijk organismus zich aan vergiften gewennen en deze lang, schijnbaar straffeloos verdragen kan? Zoo ook dat het eene gif het andere soms schijnt te neutraliseren en onschadelijk te maken, of voor een ander gif onvatbaar, zoo als bij de vaccinatie en de niet genoeg te misprijzene syphilisatie, in welke laatste *professor* DIDOT (te Luik) zelfs een prophylacticum wil vinden tegen Cancer!!!

In 1822 behandelde ik, gedurende eene typhus-epide-

mie, eene lijderes aan die ziekte. Van de met de zieke omgegaan hebbende personen bekwamen twaalf de typhus (schrijver behoorde onder dat getal) en zeven daarvan bezweken. — Uit Utrecht werd mij voor eenigen tijd geschreven: »Professor R. . . . . , na gewaakt te hebben bij zijn schoonvader B. . . H. . . . ., die de typhus had, kwam 's avonds met de koorts te huis, was den volgenden dag (den dag dat B. H. stierf) reeds buiten kennis, en binnen vier dagen een lijk." Was nu in beide gevallen de ziekte besmettelijk? Wel neen, zeker niet! zeggen de absolute anti-contagionisten, want anders hadden *allen*, die met de zieken hebben omgegaan, *immers* ook de typhus *moeten* krijgen, en dat is niet geschied, ergo . . . . . . of, daar men van natuurlijke prædispositie en gelegenheid niet wil weten, neemt men zijne toevlugt, tot de *prédestinatie* en zegt: die waren er niet toe geprédestineerd, anders hadden zij de ziekte *toch* gekregen, hetzij zij niet dan al besmettelijk ware. Doch als men zóó *redeneren* wil, dan moet men ook consequent zijn en zóó *handelen.* Dan moeten de prédestinanten zelven *niets* doen, maar *alles* overlaten aan den Predestinateur, wiens eeuwig besluit, dat natuurlijk ook den afloop bepaalt, *onveranderlijk* en *onherroepelijk* zijn moet of Hij is onze vereering onwaard. Maar daarop laat het waarachtig geen één prédestinant aankomen; zij loopen even hard naar den Doctor als een ander, en beiden bevinden zich wel bij die ongeloovigheid en inconsequentie.

En wat bewijst de argumentatie, ja zelfs de schijnbare daadzaak, dat die en die door te Cholera zijn aangetast en bezweken, zonder bij of in aanraking te zijn geweest met eenigen Cholera lijder? In onmiddellijke aanraking, dat willen wij aannemen, maar in middellijke *niet*, ofschoon dit niet altijd feitelijk is aan te wijzen, dat stem ik toe. Kunnen b. v. b. de verweerders tegen den dood, ook niet onwille-

keurig de aanvoerders deszelven zijn, door de overbrenging der ziektestof? Dit schijnt ten minste bij andere contagieuse ziekten te worden aangenomen, zoo als bij typhus, scarlatina e. a., reden waarom dan ook sommige voorzigtige en nadenkende practici, na het bezoeken van zoodanige zieken, dikwijls eerst een goeden gang en beweging maken in de versche, vrije lucht, alvorens andere zieken en vooral kinderen te bezoeken. Die bewering zou alleen als bewijs kunnen strekken, dat het medegevoerde en overgebragte miasma, of hoe of wat het onzigbaar toxische agens zijn moge, den eenen tijd krachtiger kan inwerken dan den anderen, of het individu den eenen tijd meer dan den anderen tot infectie gedisponeerd kan zijn, en het tijdperk van incubatie (nog onbekend in zijn duur) voortduurt, tot dat eene gelegenheid gevende of opwekkende oorzaak (ziels- of ligchaamsaandoening, schrik, coïtus e. d. g.) de *explosie* der ziekte bewerkt. Als voorbeeld hiervan kan aangevoerd worden, dat een meisje van acht jaren, bij welke den 18den November j.l. de Cholera eclateerde, en zich den 21sten zóó wèl bevond, dat de geneesheer (een voorzigtig, bekwaam, niet meer jong en geacht medicus) aan de betrekkingen verklaarde te meenen, dat men het gevaar te boven was, en het lijderesje waarschijnlijk zou behouden blijven. Welnu, in den nacht van den 21sten op den 22sten November ontstaat er brand in de stad, het meisje schrikt er hevig van, des ochtends stellen zich op nieuw vomitus en diarrhoea in, en des avonds was het met het leven der lijderes gedaan. Dat is een *feit* (*).

Wat de coïtus betreft, meer dan men misschien wel denkt of durft zeggen, is dit de gelegenheid gevende of opwekkende oorzaak tot de explosie der ziekte, en dit niet

(*) Vergelijk het Ned. Weekbl. voor Gen. IV No. 16—22 April 1854, blz. 162.

alleen bij den proletariër, maar ook bij den patriciër en z. g. fashionable. Welk minnend echtgenoot zal aan zijne hartvriendin een genot onthouden, waarin hij-zelf zoo ruimschoots deelt, en wat hij dan — en cas de mariage — als zedelijk geoorloofd, ja zelfs als pligtmatig beschouwt. Als hij het niet reeds uit ervaring weet, dan is »de zonde tegen de Natuur" — in casu het *te veel* — hem onbekend, want die wordt niet van den kansel gepredikt of door het auditorium onder onkuischheid gerekend.

Indien het waar is, dat eene onmatige, losbandige, liederlijke (het zenuwgestel het meest schokkende en ondermijnende) levenswijze tot de Cholera predisponeert, dan zal het ook wel waar zijn dat excessen (excessief is *alles* wat betrekkelijk individueel *te veel* of *niet passend* is), bij reeds geïnfecteerden, doch nog *schijnbaar* gezonden, eensklaps en onverwachts de ziekte kunnen doen uitbreken. Wanneer men dat wist of vragen durfde, dan zouden vele gevallen in den fatsoenlijken stand, en bij overigens wèl levende lieden, waar het aan geen hygiénische vereischten (de abstinentie uitgezonderd) ontbreekt, misschien hierin hunne verklaring vinden; maar in die treurige en drukke oogenblikken voegt het niet daar naar te vragen; het doet ook niets meer af, want het is hier niet »cessat causa, tollitur effectus; het is een fait consommé. Het zou alleen kunnen dienen ter opsporing van de geheime of onbekende oorzaak of aanleiding, en dus voor anderen tot leering en waarschuwing kunnen strekken. Het zou daarom misschien niet geheel onnut zijn, bij latere gelegenheid daarnaar te onderzoeken, vooral bij die onverwachte, foudroijante gevallen in den fatsoenlijken stand. Bij dezen heet het dan gewoonlijk in die gevallen: » gisteren avond was hij of zij nog zoo volmaakt gezond en zoo *vrolijk*, en wij zijn nog *zoo wèl* naar bed gegaan" .... maar men verzwijgt uit

kieschheid of valsche schaamte wat er *tusschen* den vrolijken avond en den noodlottigen oogenblik van het uitbarsten der ziekte gebeurd is. Ik hecht hier te meer aan deze, in schijn onschuldige oorzaak, omdat ik ook later meen opgemerkt te hebben, wat ik reeds voor vele jaren aanmerkte, namelijk, dat eene sterke opgewektheid van het systema sexuale, vooral bij de vrouwen, de epidemie voorafgaat en vergezelt, vermoedelijk ten gevolge van den reeds geprikkelden toestand van de vagus en sympathicus magnus. Dit zoo zijnde, is het dan bevreemdend, dat de in die tijden bijkomende Bachanaliën (de kermissen) zoo zeer *bijdragen* tot de ontwikkeling en verbreiding van de Cholera — *niet* tot het *ontstaan*, — en is het daarom dan ook niet rationeel en waarachtig menschlievend, dat men die Saturnaliën, *op dien tijd*, en in *zoodanige omstandigheden* verbiedt?! Immers het bijzondere belang moet wijken voor het algemeene.

Ik schroom niet, bij deze gelegenheid mijn gevoelen openlijk te uiten, voor het behoud der kermissen (tot men er iets *practisch beter* voor in de plaats kan stellen) in groote steden, waar juist de meeste ongebondenheden *dàn meer in het oog loopend* plaats grijpen. In de groote steden — misschien ook wel op de kleine plaatsen, — bestaat het grootste deel der bevolking, uit den burger- en minderen stand en uit de jongelingschap. Deze missen veel, zeer veel, dat de meer bevoorregten en meer gegoeden, het *gansche jaar door*, zich onder allerlei vormen verschaffen kunnen, en ook werkelijk verschaffen. De zorgen en jammeren waaronder de eerstgenoemden, één-en-vijftig weken van de twee-en-vijftig gebukt gaan, moeten ééns, gedurende eenige *dagen* kunnen worden afgeworpen en vergeten. Wat wordt er anders van hun? Zij worden mismoedig, ontevreden en oproerig, want men doet de natuur anders geweld aan. De boog kan immers niet *altijd* gespannen zijn. Sla

het volk gade en zie, hoe het één-en-vijftig weken lang, zijn, alles behalve benijdenswaardig lot, geduldig draagt, in het vooruitzigt *twee* of *drie dagen* (de anderen behooren reeds tot eene andere categorie) van alle zorgen vrij en naar hartenlust — elk in zijn genre — vrolijk te zijn. En hebben zij die dagen — hoe dan ook — doorgebragt, hebben zij uit de Lethe gedronken en van den Boom der Kennis gegeten, dan keert alles weder tot de orde en regelmaat terug en de menschen zijn te vreden!

Tevredenheid is een groote schat, en de tevredenheid eens volks is eene groote zekerheid voor het Bestuur.

En die enkele dagen van *hun* geluk wilt gij hen ontnemen, gij goedhartige, misleide dwepers ter goeder trouw, of gij oude zondaars, die ruimschoots hebt genoten doch nu usé of blasé zijt, of gij, verachtelijke Tartuffes die in het geheim dagelijks geniet en . . . . . . zondigt! Bedenkt u wel! Gij kunt van den mensch geen engel maken, want voor eeuwen is het reeds gezegd: Wie zal een reine uit den onreinen geven? Niet één! Kunt gij de natuur des menschen veranderen? Haar onderdrukken voor een tijd dat kunt gij, maar haar veranderen, *kunt gij niet*, want God heeft die *zóó* gewild!! En wilt *Gij* wijzer, magtiger zijn dan *Hij!!!* De *Eeuwige Liefde* heeft de zucht tot vreugde en genot in alle Hare schepselen gelegd, en wilt *Gij* die nu uitroeijen, onnadenkende, liefdelooze Nieteling van éénen dag?!

Weet! dat — en dit is de moraal, niet van ijdele theorie, maar van de waarachtige praktijk, — neemt gij *ééne openlijke* zonde weg, *duizend verborgene* treden er voor in de plaats.

. . . .

Ik zeg en herhaal het met volle overtuiging, dat de menschenliefde zóó lang en langer bestaan zal dan eenige epidemie of besmettelijke ziekte. Het doet mij goed dit in het algemeen van mijne medemenschen te kunnen zeggen; doch mijn hart verheft zich met edelen trots, als ik hierbij aan mijne kunstbroederen in het bijzonder gedenk. Waar toch is de regtschapen Arts, die, zelfs in de gevaarlijkste en algemeen erkende besmettelijke ziekte, zijne lijders niet zal bezoeken? Hij bestaat niet. Integendeel, hij snelt er heen. Getuigt het Hoorn en omstreken! Meer dan gewone voorzorgen moge hij nemen voor zich en de zijnen, maar de Arts verlaat den zieke, *om des gevaars wille* in geen geval. En dat is het juist wat den Geneeskundige adelt, en zijn stand boven alle andere verheft. Ik durf mij in deze, gerust op het gevoelen van alle Artsen der wereld beroepen. Onze Italiaansche en Egyptische kunstbroederen hebben het reeds weder op nieuw aan den Donau bewezen, en ook de velden van *Waterloo* heeft het verraderlijk vergoten bloed dier edele menschenbehouders gedrenkt.

Maar dit is ook genoeg bekend, passons outre.

De Cholera in derzelver ~~aard~~ kan niet genezen, maar de Cholera kan *vóórkomen* worden. Het voorkomen eener ziekte, welke ook, is loffelijker dan die te bestrijden of te lenigen en is een gezegend voorregt. Dat groote voorregt verschaft de ervaring, de waarneming en de wetenschap aan den Geneeskundige, en wie van hen zou daarvan dan geen gebruik maken? Wie van hen het vóórkomen dier ziekte niet beproeven, al ware het met een middel of met eene methode, waaraan men a priori zijn volle vertrouwen nog niet schenken of waarvan men de overtuiging nog niet hebben kan, welke laatste men toch ook alleen door de ervaring kan verkrijgen. Is het omdat men niet begrijpen

kan hoe dit of dat soms gering schijnend middel, zulk een groot resultaat kan voortbrengen? Wordt niet door druppelen waters eene steenrots uitgehold? Heeft het toeval niet vaak in de eenvoudigste, tevens de *krachtigste* middelen leeren kennen? En heeft dikwijls een gezet onderzoek a postèriori, niet begrijpelijk gemaakt, wat a priori onbegrijpelijk was en onmogelijk scheen? Doch dit blijft ook de taak der wetenschap, nà het afwenden des gevaars, en hier geldt het gezegde van LAFONTAINE:

Hé, mon ami, tire moi du danger,
Tu feras apres ta harangue.

Ingevolge deze les, deel ik thans enkele mijner vrijmoedige bedenkingen over deze ziekte mede, met den wensch, dat zij tot nadenken en overweging bij meer bevoegden mogen aanleiding geven, en deze het door hunne nasporingen zoo ver brengen — waaraan ik niet twijfel en nog minder wanhoop — om voor het vervolg, deze noodlottige ziekte, grootendeels, zoo niet geheel te kunnen *afweren* of in de *geboorte te verstikken;* het getal harer slagtoffers aanmerkelijk te verminderen en de haar voorafgaanden en verzellenden panische schrik en paralyserenden angst te benemen.

Er bestaat dan naar mijne meening, bij de Aziatische Cholera epidemie.

1°. Eene algemeene of bijna algemeene prédispositie tot infectie, waaronder de *on*vatbaren a priori niet te erkennen zijn, even als met de vaccinatie. — Bijna ieder een gevoelt op dien tijd — om het even waardoor, angst of miasma? — iets ongewoons, een of ander mal-aise; een: je ne sais quoi? De ervaring zegt het.

2°. Een tijdperk van infectie, dat onmerkbaar is. — De ziekte ontstaat niet uit zichzelf (spontaan) en zij treedt bij velen te gelijk of nagenoeg gelijk te voorschijn.

3°. Een tijdperk van incubatie dat onbepaald is. — De ondervinding toont het aan. Vergelijk: Le Choléra au Havre e. a.

4°. Een tijdperk van prodromi, onder vrij constante en weinig varierende verschijnselen. — Overal gebleken en door meest alle beschaafde en wetenschappelijke natiën erkend.

5°. Een tijdperk of tijdstip van explosie, die van, ons nog onbekende, maar naar het schijnt zeer verschillende momenten afhangt. — De practijk leert het; de wetenschap moet het »waardoor? en welke?" nog leeren kennen.

6°. Een tijdperk van toeneming, van de grootste hevigheid en, van afneming der epidemie. — Bekend en aangenomen.

7°. Onmogelijkheid om de ziekte in hare *meeste hevigheid* door de kunst te genezen; maar mogelijkheid om haar *tijdig* te voorkomen of te doen avorteren. — Bijna algemeen geldend toegestemd en aangenomen.

Er *schijnt* ook nog een casus te bestaan, welke het midden houdt tusschen prevenieren en succomberen; het *genezen door de kunst* namelijk, in de *eerste* en *laatste* tijdperken der epidemie; doch dit is niets meer dan *schijn;* want hoewel de kunst het organismus kan *bijstaan* en ondersteunen, het eigenlijke *weêrstaan* der ziekte, die dan ook meestal minder hevig is, is éénig en alléén het werk der Natuur door de eigene (zenuw) krachten van het individuele organismus. Dit geldt ook voor de meeste der genen, welke in de acme der epidemie of, die hevig, worden aangetast en herstellen.

(Het heeft mij genoegen gedaan onder en nà het schrijven van mijn opstel, bij verschillende schrijvers en practici, veel overeenkomst van gevoelens met de mijne te hebben aangetroffen, blijkens de aanhalingen hierin voor-

komende, gelijk ook weder de volgende. Zij versterken mij in mijne meeningen.

In Frankrijk en Engeland was de sterfte grooter bij de vrouwen dan bij de mannen.

»Chez les jeunes enfants, surtout chez les enfants à la mamelle, le Choléra se termine d'une manière funeste et très rapidement. Chez les individus, avancés en age, la maladie est également mortelle dans la presque totalité des cas.

C'est surtout entre l'age de la puberté et l'age de 30 ans, que le nombre des morts est moins grand relativement à celui des malades. Dans cet age en effet, qui est celui de la stabilité des fonctions, les conditions organiques sont plus favorables pour *résister* aux influences morbigènes et aux accidents continus de la maladie elle même."

»Nur dort — zegt CANSTATT zoo ik meen — wo *die Naturheilkraft selbst* das Beste zu thun vermag, kann er (der Arzt) durch symptomatisches Verfahren und als Minister naturae *mitwirken*, und den günstigen Ausgang der Krankheit *beförderen helfen*."

Om mijne meening wel te verstaan, acht ik het noodig te herhalen, maar met eenigzins andere woorden, wat ik reeds voor twintig jaren dacht en schreef omtrent de wijze van in- en uitwerking der Cholera op ons organismus, zoo als ik ook nog denk.

Het pathogenetisch beginsel dezer thans algemeene wereldpest is nog *onbekend*. Dit blijkt overtuigend daaruit, dat men het in *alles* zoekt en in *niets* vindt en dat *alle* geneesmiddelen en geneeswijzen, hoe verschillend ook, in den regel, vruchteloos zijn. De voorbehoedende uitgezonderd.

De ziekte ontstaat *zonder door het gebruik van eenig voedsel hoegenaamd te worden voortgebragt* (geheel verschillend van het zich naar buiten vertoonen, *uitbreken* der

ziekte). Zij verdwijnt ook *geheel uit zich zelve*, zonder door de wapenen der materies medica of door den banbliksem der Aesculapen te worden verbannen. Want ware dit het geval, dan moest men haar op de eene plaats, ten minste eenigzins kunnen weêrstaan of terugdringen, met dàtgeen, waarmede men haar op eene andere plaats voorgeeft of vermeent verdreven te hebben. De ondervinding bewijst het tegendeel.

Evenzeer als het pathogenetisch beginsel, is ook de vóórwetenschap der *on*vatbaarheid van vele individu's, ons geheel onbekend.

Zoo geheel onbekend met de uitwerkselen der ziekte zijn wij echter niet, en zoo wel gedurende als nà het leven, zien wij uit de pathognomonische verschijnselen, dat voornamelijk het zenuw- en bloedvaatstelsel het meest aangedaan is.

Doch welk stelsel het eerst?

Dit is almede eene groote quaestie — geweest? — onder de geleerden. Ik wil mij niet vermeten die te beslissen, maar ik wil onbewimpeld en ongekunsteld, mijne wijze van denken en zien, die invloed heeft gehad op mijne eigene wijze van handelen, mededeelen, zonder die anderen te willen opdringen of voor de éénige ware te willen doen doorgaan. Misschien ligt ook hier, even als zoo vaak elders, de waarheid in het midden.

Om gemakkelijker verstaan of begrepen te worden, zal ik mij bedienen van vergelijkingen. Een groot wijsgeer van vroegeren tijd maakte daar veel gebruik van, om zich door zijne land- en tijdgenooten te doen verstaan, en nog na eeuwen erkennen ook wij het leerrijke dezer methode.

Gelijk in de groote Natuur, zoo ook in de kleine — de mensch — geschiedt ALLES naar eeuwige, onveranderlijke wetten (orde-bepaling, regel). Het *initium* des wettigen

bevels (den verstandigen, bepalenden *wil*) gaat uit van den Vorst (de wetgevende magt) als Hoofd en Bestuurder van den staat, en wordt overgebragt aan het volk, door de Ministers (de uitvoerende magt); en omgekeerd worden de behoeften des volks, langs denzelfden weg, ter kennisse van den Vorst gebragt.

De *hersenen* en de *zenuwen* zijn voor het *ligchaam*, wat een *Vorst* en zijne *Ministers* voor een *land* zijn; terwijl het *hart* en de *bloedvaten*, benevens *hetgeen deze bevatten*, niet oneïgenlijk kunnen vergeleken worden bij de schatkist en dat geen waarvan zij dien naam ontleenen.

Even zoo als de Vorst de feitelijke — wettig of niet — gezag- of bevelvoerder van den staat is, en de Ministers *beider voornaamste dienaren* zijn, zoo zijn ook de hersenen de *Gevers*, en de zenuwen de *Overbrengers* der bevelen, waaraan al het overige in den lande gehoorzamen moet, en dit geschiedt ook met eene onbegrijpelijke *snelheid*, *juistheid* en *orde*, welke de mensch wel bewonderen, maar nooit, of slechts flaauw nabootsen kan; zoo als b. v. b. in den electro magnetischen telegraaf. Het gansche ligchaam is, als het ware, slechts met éénen geest doordrongen — algemeen en bijzonder welvaren: instandhouding — één is het doel, eendragtig het streven.

Nu stelle men zich eens voor twee vijandige magten, waarvan de eene den Vorst en zijne Ministers, de andere het Volk in deszelfs bestaanmiddelen aanrandt en verwoest en de schatkist plundert. Welke van de twee, zal het *spoedigst* en *sterkst* den staat *schokken*, in *wanorde* brengen en doen *instorten?* Zou het die niet zijn, welke de *Magt* velt, het *Bestuur* opheft en *wanorde* in de plaats van *orde* stelt?

Zoo omtrent stel *ik* mij de werking van het Choleragift op het menschelijk organismus voor, en houde het

Zenuwknoopenstelsel voor het *eerst* — het bloedvaat- of het geheele circulatiestelsel voor het opvolgend aangedane (3).

De pathognomonische verschijnselen schijnen deze theorie te bevestigen; immers het willekeurig vermogen houdt op — *de magt is geveld;* — men kan hetgeen men in de maag heeft en in het darmkanaal, niet meer zoo als anders daarin houden; men is er geen meester meer van, heeft er geen *beheer* meer over. *Wanorde* treedt in de plaats van *Orde.* Men werpt door den *mond* uit, wat slechts door den *endeldarm* en *pisweg* of *in het geheel niet* naar buiten gevoerd worden moest; terwijl de nieren *als* geheel verlamd en werkeloos zijn, want er wordt geen urine meer afgescheiden. *Ongeregelde* werkingen der spieren hebben plaats — *kramp* —; dàt wat vereend behoorde te blijven, scheidt zich, door verkeerde, veranderde werking — *omgekeerde*, *gealtereerde wetten* — van elkander af — bloed en wei. — En het resultaat dezer, gelijk van alle wanorde en regeringloosheid is *zelfvernietiging.*

---

(3) Le *professeur* EVERARD étudie les points de contact qui existent entre le Choléra asiatique et la fièvre intermittente;.... il complète ses recherches sur ce sujet par une parallèle entre la formation successive des symptômes de ces deux affections, et il arrive à en conclure que dans l'une comme dans l'autre, *le grand nerf symphatique est l'organe génésique de tous les symptômes.* (Gaz. Med. 4 Mars 1854.)

Dr. THOMAS a effectué l'été dernier un voyage dans le nord de l'Europe, et principalement en Russie et en Hollande: il a eu ainsi l'occasion de faire de nouvelles études sur le Choléra asiatique, qu'il avait déja observé *à plusieurs reprises*, à la Nouvelle-Orleans en 1832—33. M. THOMAS passe en revue les opinions des principaux médecins de Vienne, de Berlin, de St. Petersbourg, de Moscou, de Rotterdam etc. sur la nature du Choléra, et sur son mode de *transmission;* il indique les differents traitements adoptès par eux, les moyens *prophylactiques* qu'ils ont conseillés, les résultats obtenus. Il croit *à la nature nerveuse* du Choléra asiatique, *dès son invasion.*

(Gaz. Hebdom. Med. et de Chir. 3 Mars 1854.)

De *ondervinding* spreekt deze theorie niet tegen. De middelen toch die het *eerst* en *voornamelijk* aangewend wierden of worden, op welk stelsel werken die het meest, op dat der zenuwen of op dat der bloedvaten — haematose en circulatie? — Beöogt men er mede eene veranderde *zenuwwerking* — opheffing der huid — en maagkramp, of verbeterde *bloedmaking*, of neutralisatie van het vergif *in het bloed* — desintoxicatie — en verbeterden bloedsomloop? doch deze laatsten, *waardoor* dan al weêr en wat beoogt — en doet men nolens volens — vooral het *eerst?*

Wanneer de Cholera asiatica primitief en principaal eene *bloed*ziekte ware, hetwelk van den beginne af aan blijkbaar zou moeten zijn aan de qualitative veranderingen des bloeds, zou dan door een zenuwbedarend en regulerend middel, die bloedziekte *zoo snel* kunnen weggenomen worden als mijne waarnemingen (die volgen) schijnen aan te toonen, daar het bekend is, dat eene ziekte van het *bloed*, niet dan *zeer langzaam* en *moeijelijk* te verbeteren, laat staan te genezen is?

Men zou misschien kunnen opponeren — want dat kan men altijd en quand même — dat, van het oogenblik der infectie tot dat der explosie, dus gedurende het min of meer lange tijdperk der incubatie, het bloed het *eerst* zoodanig veranderd, vergiftigd wordt, dat *daarnà*, bij en na de explosie, de zenuwen *ook* gealtereerd *worden*, en dien ten gevolge *dàn* niet meer geregeld werken kunnen; maar is de vaak *zoo snelle* dood, met de vooraf gegane verschijnselen niet meer een bewijs van *foudroyant getroffen zenuwleven* (sideratie?), zenuw-onderdrukking, uitputting of uitblussching, dan van een vertraagden bloedsomloop of bloedvergiftiging (intoxicatie), van welke formidable vergiftiging, men NB. nog kort te voren, geen spoor ontdekte?!

Is daarentegen de Cholera primitief of hoofdzakelijk (4) eene *zenuwziekte*, dan is het ook aan te nemen dat een zenuwmiddel meer causaal werkt en geneest.

Hoe vroeger men in deze ziekte aderlaat, des te vloeibaarder (normaler) is het bloed; hoe later, zoo dikker (abnormaler). Het bloed schijnt *dàn eerst* te verdikken nadat de abnormale zenuwwerking de *orde heeft verstoord* en onnatuurlijke scheidingen en ontlastingen (sereuse) heeft voorgebragt.

Indien het bloed het eerst en hoofdzakelijk abnormaal geworden was, en *niet* het zenuw(knoopen)stelsel — sijmpathicus, vagus e.a. — zouden dan de eerste en sterkste ziekelijke gewaarwordingen, niet meerder in het hart en de longen — benaauwdheid, hartklopping, syncope — dan in de maag en darmen — vomitus en diarrhœa – plaats moeten hebben?

Het gevoel van *brandenden dorst en gloeijende hitte* (eigenaardige kenmerken van hooggaand zenuwlijden, b. v. b. een caustiek in een wond of de drukking van een clavus) in de maagstreek, zou die in de gesteldheid van het *bloed*, of in eene bijzondere aandoening of toestand der *zenuwen* van de maag en *nabijgelegene deelen* zijn?

Is het onmiddellijke en hooge wellustgevoel bij het gebruik van koud water of ijs, het gevolg van de *oogen-*

---

(4) Men ziet, ik sluit niet absoluut een ander denkbeeld, dan het mijne, uit; of neem niet absoluut slechts één denkbeeld aan. Het is een gewoon gebrek van ons beperkt verstand, dat wij te veel *isoleren* wat in de wezenlijkheid *gecombineerd* is. Van daar misschien dat ons verstand en onze handelingen zoo dikwijls in strijd zijn met de natuur en de waarheid. Ik zeg niet: het *moet* absoluut het een *of* het ander zijn; het zou immers ook het een *en* het ander gelijktijdig kunnen wezen? Ik geef aan ieder de vrijheid dit à loisir te onderzoeken, en dan de waarheid en de dwaling feitelijk met daadzaken aan te toonen en te bewijzen, zoo als ik poog te doen, in het belang der menschheid en der wetenschap.

blikkelijke bloedsverandering, of is het dit als gevolg der *alteratie* — tempering, afstemming, anaesthesie, verkoeling — van den tot brandend gevoel verhoogden ziekelijken toestand der maag — en andere zenuwen (5)?

Waarop grondt zich de leer der applicatie van *koude* — ijs en koud water uit- en inwendig — bij bloedvloeijingen? Grondt zij zich op de daardoor te verwachten *ontspanning* en *verwijding* der vaten, het *versnellen* van den bloedsomloop en de liquefactie — vloeibaarmaking — van het bloed, of berust zij op het daardoor verwekte krampachtig *zamentrekken* en *vernaauwen* der vaten; de *bemoeijelijking* en *vertraging* van den omloop des bloeds en de tant soit peu verdikking of inkrimping van hetzelve door vermindering of onttrekking der warmtestof? » GUÉRIN employait les *réfrigerants*, dans le but de produire le *resserrement*, la *rétraction* des parois aneurismales; tandis-que mon but, a moi (VELPEAU) était tout différent: c'était de chercher à déterminer la *congélation* complète, mais momentanée des tissus, au moyen d'un mélange de sel et de glace, et par-

(5) „Het doorslikken van stukjes ijs, zoowel als het gebruik van ijskoud water, stilde het best den zoo onleschbaren dorst der lijders, en het is bijna onmogelijk aan hun brandend verlangen naar koud water, waar zij gedurig om smeeken, niet te voldoen. *Dikwijls scheen hetzelve al te hevige brakingen tot bedaren te brengen.* Professor CLOQUET van Parijs, te Petersburg de ziekte bekomen hebbende, verhaalde ons, zich door ijs met gelukkig gevolg te hebben laten behandelen."

Algemeen rapport der Commissie tot het onderzoeken van den aard en de meest geschikte wijze van behandeling van den Aziatischen Braakloop. Bladz. 146—147. 's Gravenhage ter Algemeene landsdrukkerij 1832.

In de laatste dagen (Februarij en Maart 1854) hebben VELPEAU en andere Heelkundigen in Parijs, toen de locale anaesthesie na de methode van HARDY mislukte, *ijskoude* — bevriezing — aangewend ter vervanging der chloroforme als anaestheticum; dat is, als *zenuw* verdoovend, afstemmend middel.

tant la *solidification du sang* contenu dans le sac aneurvrismal."

Ik stel de vraag nogmaals, want bijna alle of althans de meeste practici stemmen feitelijk met mijne zienswijze overeen: Zijn de eerste, meeste en algemeenste middelen en behandelingen gerigt tegen het *zenuw-* of tegen het *bloed*-stelsel? b. v. b. tot opheffing van de huid*kramp* en daardoor dàn mogelijk gemaakten verbeterden peripherischen bloeds*omloop*, of, tot eene verbeterde bloed*menging* en bloed*bereiding?*

Zie hier wat een ontegenzeggelijk meer bevoegd beoordeelaar dan ik, professor TROUSSEAU zegt, omtrent de » Choléra des Enfants.

. . . . le Choléra n'est pas constituée par les vomissements et la diarrhée, mais il y a un élément special sur le *système nerveux*, qui est frappé de telle sorte que l'influence du coeur devient presque nulle, au point de ne pouvoir plus envoyer le sang, et alors plus de circulation capillaire, la peau n'est plus élastique, les extrémités se refroidissent etc.

» L'élément *nerveux* est donc *capital;* il indique qu'au lieu de nous adresser à la diarrhée, il faut nous adresser au système *nerveux.*

» . . . . . . Quelle est la médication qui rend le plus de services? C'est une médication qui d'*abord* s'adresse au système *nerveux*, médication tout excitante de ce système nerveux . . . . . .

» La médication interne est constituée par l'ipecacuanha; je ne sais comment il agit dans toutes ces maladies graves; mais si on augmente immédiatement les vomissements et la diarrhée, immédiatement après la réaction s'opère et les accidents diminuent; c'est la médication la plus puissante dans ce Choléra infantilis . . . . . Ce qui existe pour le Choléra Asiatique, existe aussi pour le Choléra des enfants."

In de Geneeskundige Courant van den 25sten September 1853, No. 39 lezen wij het volgende, van eenen niet minder bevoegde. — » Bijdrage tot de Geneeskundige behandeling van de Cholera, van Doctor GERH. VON BREUNING te Weenen. Kliniek 13 Augustus 1853.

» . . . . . . De Aziatische braakloop heeft even als elke andere epidemische ziekte, zijne oorzaak in tellurisch-atmospherische invloeden. Deze schadelijke invloed van eenen eigendommelijken aard, tast *eerst* de *zenuwen* aan, en wel die van het *zenuwknoopen*-stelsel, en brengt in korten tijd onder eene krampachtige en eindelijk verlammende werking op de zenuw-verrigtingen, gepaard met belemmering in den bloedsomloop, en terugtreding van het bloed van de peripherie naar het centrum, onder eene alle levensverrigtingen opheffende verlamming, den dood te weeg . . . . de *toevallen* van het braken en de diarhœa ontstaan ten gevolge van eenen krampachtigen toestand der ingewanden (6), ten gevolge waarvan de aan de binnenwanden der intestina aanwezige slijmvliezen en absorberende vaten (in tegenstelling met hunne eigenlijke bestemming) (7) een waterachtig gedeelte, zoo wel per os als anum aan het bloed onttrekken.

» Bij Cholera ziekten zijn het *molimina naturae medicatricis*, om de normale gesteldheid van het bloed weder te herstellen (?) en hieruit is het dan ook te verklaren, dat *krachtvolle gestellen*, bij welke zich de genoemde ver-

---

(6) Dat er kramp in de maag bestaat, heeft mij eene mijner patienten in den staat van clairvoyance bevestigd; zij wees mij met hare zamengetrokkene vingers, hoe hare maag in plooijen was zamengetrokken, en door opstuwing der in de maag bevatte stoffen, naar den slokdarm tot braken geneigdheid gaf, maar de cardia niet overwon. Door het opleggen en het houden mijner hand op de maagstreek, verminderden en verdwenen deze plooijen van lieverlede, en daarmede de neiging tot braken. (S.)

(7) Omgekeerde wetten, maar toch altijd wetten der natuur. (S.)

schijnselen zelfs in eenen hoogen graad hebben vertoond, en bij wien bovendien de meest ondoelmatige geneeswijze wordt aangewend, niet te min somtijds genezen zijn." (.... het eigenlijke *weerstaan* der ziekte ..... is eenig en alleen het werk der Natuur door de eigene (zenuw) krachten van het individuele organismus. v. W.)

» *De door het opnemen van het Cholera-miasme ziekelijk ontstane zenuwwerking* en de ziekelijke gesteldheid van het bloed zijn de *naaste* oorzaken van den buikloop; er bestaat *derhalve* tegen dit lijden eene *onmiddellijke* en *doelmatige* geneeswijze, wanneer men namelijk tracht, om de normale gesteldheid van het bloed en *de levenswerkzaamheid van het zenuwstelsel zoo spoedig mogelijk* weder te herstellen. (Ik zou vermeenen dat v. B. dit moest omkeeren en het laatste het eerste *noemen;* zijne behandeling wijst het uit. v. W.)

» ...... naar des schrijvers (v. B.) meening is het de Braakwortel, welke aan het beöogde doel langs den kortsten weg voldoet, en wel door zijne terugwerking op het cerebrum door *omstemming* en *opwekking van het zenuwstelsel* (hier ziet men duidelijk de juistheid mijner bovengestelde opvatting. v. W.) Alsmede door zijnen invloed op de verrigtingen van de buikspeekselklier en de lever. Weinigen zullen er zijn, die niet de bewijzen hebben, dat het braken het werkzaamste middel is, *om de zenuwwerkingen om te stemmen*, *onderdrukte functies der nervi weder te verbeteren* en bijzonder werkzaam op den bloedsomloop te zijn."

» Op gelijke wijze werkt de Braakwortel bij de Cholera-ziekte *omstemmend op het onderdrukte zenuwstelsel, meer in het bijzonder op de algemeene en plaatselijke zenuwkrampen, en ten gevolge van dien opwekkend op den gestoorden bloedsomloop.*"

Bevatten de theorien dezer geleerden niet hetzelfde

gronddenkbeeld als waarvan mijne bespiegelingen uitgaan en waarop mijn gevoelen steunt? Maar gelijk de Red. van de Geneeskundige Courant zegt (N°. 22 - 1848): »Ieder is niet even geschikt om zijne denkbeelden in fraaije en fiksche vormen te kleeden, en toch kunnen die denkbeelden vaak meer waarheid behelzen, dan een kunststuk van taal en stijl." Het gezond verstand spreekt ook niet altijd *geleerde* taal, kan zich niet altijd zoo *technisch* uitdrukken, en mist daardoor alleen, niet zelden den invloed dien het anders op velen maken zoude. Dit is de magt des vooroordeels en der vooringenomenheid, en behoort tot het stelsel: »hors de nous etc."

Doch genoeg over de quaestie omtrent het eerst of voornaamst aangedane stelsel; de tijd en het vooroordeelsvrije onderzoek zal die eenmaal waarschijnlijk met zekerheid beslissen.

Gelijk bekend, is het doel der Geneeskunst ziekten te voorkomen of te genezen, het lijden te verzachten, het sterven te verligten en den ontijdigen dood te beletten.

Is dat doel geheel of gedeeltelijk te bereiken bij de fatale Cholera asiatica epidemica, of, moet men dezelve beschouwen als een overmagtigen, onweerstaanbaren, onzigtbaren vijand (een straf van God! *nonsens!*) en haar laisser aller of haar lafhartig zoeken te ontvlugten, uitroepende: Sauve qui peut! o, Neen, — glansrijk treedt hier de menschelijke voorzienigheid en wetenschap te voorschijn, en juist in deze calamiteit verschijnt de geneeskunst — reeds volgens haar tegenwoordig standpunt — in haren Goddelijken luister; kan zij het ziekmakend beginsel al niet afweren, de ziekte in haar hevigst woeden niet beteugelen of overmeesteren of haar, de haar geëigende slagtoffers ontrukken — alles hier op aarde heeft zijne grenzen — zij kan toch, tijdig, *lang* vooruit, door hygiena en pro-

phylactica de vatbaarheid verminderen of wegnemen van velen van hen, welke zonder die voorzorgen anders haar prooi worden konden en zouden. Dit schijnt reeds bewezen, of wordt minstens thans bij de meeste beschaafde volken aangenomen. De Engelschen begrijpen dat tegenwoordig zeer wel en de Franschen en Belgen, die er de doelmatigheid en gegrondheid van erkennen, schijnen hun hierin te willen navolgen (8).

Door de *tijdige* in practijk brenging van de voorschriften der algemeene gezondheidsleer, neemt men vele tot ziekten voorbeschikkende en voorbereidende oorzaken weg, en vormt men gezonde, krachtige gestellen, in staat, ziekmakende invloeden te weerstaan, of er met goed gevolg tegen te kampen.

De practische opvolging van de regelen der Hygiène is niets anders dan gebruik maken van de middelen ter voorkoming, verhoeding of vrijwaring — der prophylactica; en wat men daar ook tegen schrijven of schreeuwen moge, het is waarheid.

Maar de prophylactica bepalen zich niet slechts tot de levenswijze alléén. Dank zij der Goddelijke Voorzienigheid die de middelen schiep, en der Geneeskundige Weten-

---

(8) „.... les Anglais qui sont avant tout un peuple de pratique et d'action, se sont hardiment lancés dans la voie des mésures préventives, et y persévèrent avec une *conviction croissante.*

LATOUR, Gaz. Med. N°. 42. 1853.

.... Des soins ont été ainsi administrés à domicile à toutes les personnes qui étaient *sous l'imminence* du Choléra, et des conseils donnés à celles, qui se trouvaient dans les *conditions favorables au dévéloppement* de la maladie....

Telles sont les précautions que la science a indiquées depuis 1832, que *l'expérience a sanctionnées* chez nous *à plusieurs reprises* dans les établissements particuliers et qui ont reçue en Angleterre une confirmation des plus éclatantes." THOLOZAN, Gaz. Med. N°. 48.

schap, die ze leerde en deed kennen, er zijn er ook in medischen zin, ofschoon nog niet *alle* door *allen* gekend. Ontbrak het slechts minder aan vertrouwen *op* en het gebruik maken *van* dezelve, dan zou men er meer en spoediger van overtuigd en *meer algemeen* mede bekend worden. Vele geneeskundigen, die ernstig over de Cholera hebben nagedacht, welke die ziekte hebben gade geslagen en nagevorscht en voor welke de onbevooröordeelde ervaring geen gesloten boek is, erkennen of gelooven het, en hebben er eene menigte, de eene van meerder, de andere van minder waarde van aangegeven en daaronder mannen van naam, gezag, kennis en ondervinding. Het is ook pligt, dure pligt zulks te doen, en wie iets van dien aard weet of denkt te weten, en het niet openbaar ter algemeene kennisse brengt, maakt zich positief of negatief schuldig aan — op zijn zachtst genomen — pligtverzuim.

» Quiconque possède une *idée* qu'il croit utile à la science ou à l'humanité est *obligé* de la publier." Dr. JACQUES.

Daarom achten wij het eene verdienstelijke daad, van een jeugdig, veelbelovend Geneesheer dezer Stad, de Vertaler der » Wenken omtrent de te volgene levenswijze en de middelen ter *verhoeding* der Cholera, gegeven door Dr. KARL PFEUFER enz. enz.," dat hij dit in vele opzigten (9) voortreffelijke hygiénisch-*prophylactisch* werkje in onze taal en in onze rampvolle dagen — ja, wel rampvolle naar ligchaam en naar geest !! — heeft overgebragt en zoo spoe-

---

(9) *Niet in alle;* zoo staat er b. v. b. blz. 27. „Zij (de Cholera) die ons overvalt zonder dat wij in staat zijn haren loop palen te zetten, zij draagt in dit haar alles overweldigend character het kenmerk eener *goddelijke zending*." Nonsens! Lage vleijerij van den dompergeest des tijds, waarboven een waar, verlicht Arts moest verheven zijn. Indien de Cholera voor eene *Goddelijke zending*" kon gehouden worden, dan kon men de bestrijding dezer ziekte ook beschouwen als een „ *Oorlog tegen God !*" en als eene *medische Kruissiging !*

dig ter algemeene kennis openbaar gemaakt (10), opdat dàt geen wat van die *voorbehoedende middelen* en voorschriften nog aanwendbaar en *practicabel* was, aangewend en ten uitvoer gebragt worden kon. Daarentegen laken wij hem (en niet bedekt of onder het schild der anonymiteit of pseudonymiteit, vaak gelijk staande met laster en roof, gelijk men daarvan een treurig voorbeeld vindt in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van den 3den en van den 5den Augustus 1848), dat hij zich heeft laten vervoeren, om op hoogen toon, die hem als jeugdig arts nog niet voegt, mannen en zaken in een verachtelijk daglicht te stellen, in de schaduw van sommigen hunner, hij zich niet zonder eene groote mate van *outrecuidance* plaatsen kan, en die hij nog niet schijnt te kennen. De geachte vertaler en jeugdige arts, wiens ijver wij hebben kunnen beoordeelen, doch wiens talenten wij ons niet bevoegd achten zulks te doen, wiens latere semi-populaire stukken in een veel gelezen politiek dagblad (in ons oog eene niet ongepaste maar zeer goede manier, om nutte kennis onder het groote publiek te verspreiden), wij met het grootste genoegen gelezen hebben, der behartiging overwaardig zijn en, worden zij opgevolgd, de heilzaamste vruchten voortbrengen kunnen — hij houde ons deze vrije meeningsuiting ten goede; het moge hem daaruit blijken, dat schrijver dezes, het goede wil erkennen, het kome van wie of van waar het wil, maar dat hij ook tevens de eer en den goeden naam van zich en anderen, gegradueerden of niet gegradueerden,

---

(10) En met welk een debiet..... èn op den omslag, èn op het titelblad van de uitgave welke ik bezit, staat:

DERDE HERZIENE DRUK.

(DERDE DUIZEND.) (!!!).

Zoo iets heb ik nog nooit voor een Geneeskundig werkje gezien.

Dat men nu nog eens zegge dat recommandatie nergens goed voor is.

als een kleinood beschouwt, dat hij, in geval van aanranding, hetzij bedekt of openlijk, bereid is (als het hem der moeite waardig schijnt), met open vizier, gelijk het den regtschapen man past, tegen ieder wie het zij, te verdedigen. — Sapienti sat.

De hoofd- of *eerste* indicatie bij of beter vóór het uitbreken der Cholera-epidemie is dus, volgens het algemeenste gevoelen, die te trachten te *vóórkomen;* de *tweede* dezelve te *couperen* of te doen *avorteren* — een woordje naar de mode —; en de *derde*, de Cholera naar gelang van de *verschillende* tijdperken der epidemie, van de hevigheid der ziekte of der individuele gesteldheid der lijders, met *verschillende* middelen te bestrijden.

Ter beantwoording aan de eerste indicatie stellen wij:

1°. De opvolging der voorschriften van de Hygiène, in ruimte van omvang en tijd, *en niet enkel bij het dreigen des gevaars.* Dat is het middel om een gezonder, krachtiger geslacht te doen ontstaan, en de ziekten, die op débiliteit en decrépiditeit gegrond zijn, te verminderen en te doen verdwijnen. Dit middel werkt op tijd.

2°. Gebruik te maken van die middelen, welke de empirische (toevallige, zonder voorafgegane wetenschappelijke berekening of verklaring) ervaring *schijnt* aan te duiden, als een voor de ziekte onvatbaarmakend vermogen te bezitten; zoo lang, tot dat het tegendeel (de inefficaciteit) onwederlegbaar zal zijn gebleken.

Ik ken er maar één, maar voorzeker zijn er meer, want zoo karig is de Natuur niet in middelen van behoud. Immers in den Hof was maar één boom, die den dood aanbragt, doch daarentegen waren er velen tot behoud. En dat ééne middel — namelijk dat *ik* kennen geleerd heb — behoort tot *ons* gebied, het is een eigenlijk geneesmiddel (medicijn). Zonder daar trotsch of prat op te wezen (want

dat zou kleingeestig zijn), kan ik toch niet ontveinzen, dat het mij verheugt, want het is dan toch van de *genees-kunst*, dat de menschheid die weldaad ontvangt of bekomt. Dat middel is eenvoudig de *resina pini*, gestreken op schapenleder (11), gesneden in den vorm van een hart, waarvan de punt in het scrobiculum cordis komt te leggen en het overige de maagstreek tot over den umbilicus bedekt.

Sedert meer dan twintig jaren heb ik dat middel reeds zoo algemeen bekend gemaakt, dat het eene beleediging zijn zou aan het medisch publiek, eene onbekendheid daarvan te durven vooronderstellen. Ik heb te gelijk opgegeven hoe ik er aan gekomen ben, om zelfs den geringsten schijn te vermijden, mij de eer der vinding er van te willen accapareren. Maar de verdienste der beproeving op tamelijk groote schaal (voor een privaat practicus) met goed gevolg, en de meer algemeene, openlijke bekendmaking er van, die reclameer ik voor mij — ten minste in ons land —, zoo als mij ook de dank van de daardoor vermoedelijk bevrijden en behoudenen aangenaam is en met regt toekomt (12).

Op tamelijk groote schaal noem ik, wanneer ik p. m. een 400tal van zulke pleisters heb gedistribueerd of aangewend; *en met goed gevolg*, omdat zich nog geen voorbeeld

---

(11) Dit is beter dan op zeem, volgens de oorspronkelijke opgave in eenen „Brief over de Cholera" van Dr. A. M. LEDEBOER. Rotterdam, 15 Sept. 1831. Bij M. WIJT EN ZONEN.

(12) La découverte d'un fait est quelquefois un caprice du hasard; la gloire qui resulte de cette chance heureuse incombe à l'inventeur, comme les honneurs que l'on rend à la naissance ou à la beauté.

Il n'en est pas de même du perfectionnement et de *l'extension usuelle* de la découverte; leurs consequences, souvent aussi utiles et toujours plus difficiles que l'invention elle-même, doivent être honorées comme les œuvres d'une ferme volonté dirigée vers *le bien*. Tout en glorifiant le mérite du premier inventeur, il faut donc convenir que les auteurs des perfectionnements auront aussi quelque droit à la reconnaissance." AMEDÉE JOUX. D. M. P.

Zóó denkt men op dat punt in het buitenland.

of bewijs aan mij heeft voorgedaan, dat de dragers dier pleisters door de Cholera Asiatica zijn aangetast en dus nog minder er aan zijn overleden. Ik zelf en mijn huisgezin hebben er steeds gebruik van gemaakt. Nu heb ik die wel niet allen nagegaan, dat kon niet, want velen waren mij onbekend en verscheidene er van woonden buiten deze Stad. Van degenen die er zich in de laatste (A°. 53) epidemie van voorzien hebben, heb ik bij meer dan honderd en vijftig onderzoek gedaan, en dat onderzoek is zeer bevredigend uitgevallen. *Niet één dezer is door de Cholera aangetast geworden.* Dit is wel geen absoluut bewijs voor, maar ook nog minder tegen mijne vooronderstelling van vrijwaring. Maar daar dit middel, vooral van ééne zijde, veel tegenspraak en tegenkanting vond, heb ik *iederéén* in staat willen stellen de gegrondheid mijner stelling te beproeven en te onderzoeken. Daartoe heb ik in veel gelezen nieuwspapieren, o. a. de Oude en Nieuwe Rotterdamsche Couranten, waarin ik mijne bekendmakingen had gedaan, het volgende doen plaatsen: » Er is mij nog geen voorbeeld bekend, dat zij, die zulk een' pleister, volgens het door mij opgegeven voorschrift goed vervaardigd " (er zijn er geweest, die ze van pix navalis en zoo groot als een handpalm gemaakt hebben !) » en doelmatig aangelegd en gedragen hebben, door de Cholera zijn aangetast; ....., en mogt het tegendeel waar zijn, en met authentieke bewijzen worden gestaafd, dan noodig ik, in het belang der menschheid en wetenschap, *ieder-een* uit, mij daarvan met onwederlegbare bewijzen te overtuigen." — Nog niet één zoodanig bewijs is mij tot hiertoe geleverd, en daarom hou ik mijne stelling of gevoelen tot nog toe voor negatief bevestigd, daar de antagonisten of opposanten anders wel niet in gebreke zouden gebleven zijn, om de ongegrondheid er van aan te toonen, en daarin hadden zij dan naar pligt en regt gehandeld.

Tijd noch kosten heb ik gespaard om door de publiekmaking *goed* te stichten. Dat *zij* nu, die meenen dat ik gedwaald heb, en een middel heb aangeraden, dat ijdel is en geen vertrouwen verdient, er dan ook eenige moeite voor over hebben, om dat geen, wat zij meenen waarheid te zijn, op hunne beurt ter algemeene kennis te brengen.

Niet *mijn belang*, niet *mijne eer*, maar *het belang* der *menschheid*, en de eer der wetenschap is er mede gemoeid. Eindelijk, wie toch toont zich meer de vriend der menschheid, hij die met opoffering van tijd en geld, ter goeder trouw en op ondervinding een vermoedelijk redmiddel *aangeeft*, of hij, die het *ontneemt* of *onthoudt?*

Twijfelachtige gevallen, die ter mijner kennis kwamen, en die mijn gelukkig geloof aan het beschermend vermogen van dit middel *schenen* te zullen vernietigen, werden door mij onderzocht en *niet* ..... *verzwegen*, maar publiek gemaakt (13). Zie hier de daartoe betrekkelijke gevallen:

In een huisgezin, waar de moeder *reeds sints eenigen tijd* zulk een pleister droeg, doch de vader en de zoon eerst sedert *twee* of *drie dagen*, kreeg de vader hevige pijnen in den buik met veelvuldige ontlastingen en brakingen; de zoon, een knaap van negen jaren, twee dagen later hetzelfde. Ik hield op grond der *bilieuse* ontlastingen bij beiden, de ziekte voor Cholera biliosa. Beide zijn hersteld, de zoon in zes à acht dagen, de vader in drie weken.

Tijdens mijne schoonzuster door de Cholera werd aangetast (in October 1834), was de epidemie reeds zoo verminderd, dat men, zoo als het gemeenlijk gaat, nalatig, zorgeloos wordt, en zoo had zij dan ook verzuimd de pleis-

---

(13) Gen. Cour. N°. 42 en 43. 1848 en Nieuwe Rott. Cour. 15 Oct. 1853.

ter te vernieuwen of voor eene andere te verwisselen, en had die, welke zij reeds lang gedragen en tot een handpalm grootte verkleind had, dus ook waarschijnlijk haar beschermend vermogen verloren.

De Wed. VAN DEN BOSCH, p. m. 80 jaren oud, Vijversteeg, wijk. 11, N°. 701 (alhier), overleed den 6den October 1853 aan Typhus Cholerica, nadat zij acht dagen te voren (den 29sten September) *'s morgens ten half zes ure* de zigtbare verschijnselen van Cholera bekomen had. Den negen en twintigsten September, *'s middags nà één ure*, had men haar eerst de pleister gelegd; *dus ruim zeven uren nà het zigtbaar uitbreken der ziekte!*

Het zoontje van den heer VINK, drie jaren oud, Steiger, Wijk 7, N°. 135, bekwam de Cholera den achtsten October 1853 en was in 24 uren een lijk. Den zevenden of achtsten September jl. was het kind een pleister gelegd, *doch het had die slechts acht dagen gedragen.* De overige huisgenooten droegen ook de pleister en zijn *vrij* gebleven (14).

Zie hier een ander geval, hetwelk het beschermend vermogen dier pleisters *niet tegenspreekt.* De heer P....., had in de epidemie van 1832, met zijn gansche huisgezin gebruik gemaakt van deze pleisters en allen waren gezond en van de Cholera bevrijd gebleven. In het volgende jaar was de Cholera naauwelijks aanwezig of de heer P....... *die nog van* geen *Pleister voorzien was*, kreeg de ziekte en was binnen drie dagen een lijk.

Niemand is vooroordeelsvrij en dikwijls neemt men iets aan, of verwerpt men iets uit bloote ingenomenheid of vooroordeel. Zoo bestaat er bijna algemeen een vooroordeel tegen het *eenvoudige* — trots de spreuk van BOERHAVE — en tegen het *goedkoope.* Het moet kunstig, zamengesteld, met moeite verkregen, vreemd of duur zijn, anders deugt

(14) Nieuwe Rott. Courant, 5 October 1853.

het niet. En van dat vooroordeel zijn de geneeskundigen waarschijnlijk ook niet geheel vrij te pleiten, ten minste Doctor WEICKERT zegt: »Es scheint, dass je einfacher ein Mittel ist, es um so weniger auf Eingang bei dem grossen ärzlichen Publicum rechnen könne." Ook met de eenvoudige resina pini schijnt dit het geval te zijn. Het moest *pinine* kunnen heeten en uiterst kostbaar zijn, misschien dan...... Maar het middel is eenvoudig en goedkoop! En als het *weinig* kost, hoe kan het dan *veel* kracht hebben!? Het moest dus een kostbaarder en meer naar de menschelijke kunst zamengestelder middel zijn; *kon* de eenvoudige resina pini behoeden, dan *moest* het kunstig zamengestelde en duurdere emplastrum aromaticum het ook en nog veel beter en zekerder doen. Deze is dan ook meermalen beproefd, maar ik heb nimmer gehoord met succes, het tegendeel heb ik er daarenboven van gezien. Hetzelfde geldt van andere mij bekende surrogaten, zoo als species aromatica, Cholera-gordels, enz. enz.

De aandachtige lezer — en dat zijn zij helaas! niet allen die lezen, want bij sommigen is het even alsof zij, pour passer le temps lezen en doorslikken, wat hun voorkomt, en er verder geen bewustzijn of nut meer van hebben, even alsof het er nooit geweest was, — zal wel opgemerkt hebben, dat de weduwe VAN DEN BOSCH eerst acht dagen nà de applicatie van de emplastrum overleed Mijne opmerkzaamheid trok het althans, — op grond van het reeds door mij waargenomene, weldra te melden — en werd sterker door de eenvoudige taal der leeken, die mij zeiden: »Ja mijnheer! de Cholera heeft zij wel gehad, maar dááraan is zij niet gestorven, die heeft zij doorgestaan, maar toen is zij daarnà aan eene andere ziekte in haar hoofd, gestorven." Men bedoelde dat zij al dien tijd niet was blijven braken en afgaan.

Er bestond hier ook in de daad nog eene ziekte, die voldoende was, vooral na de Cholera, om haar den coup de grace te geven, namelijk de ouderdomsziekte; want zij was in de 80 jaren oud, en daarbij dan nog zoo vele en zulke evacuatiën, dan was het waarlijk geen wonder dat zij aan bloedstases (zonder ontsteking, quod bene notandum est voor hen, die altijd en overal ontsteking willen zien) en hersenwerkeloosheid bezweek. Maar wel was het eenigzins te verwonderen, dat die *oude* vrouw, die groote verliezen — want die had zij ondergaan — *nog zoo lang had wederstaan.* Zou daar de pleister ook eenigzins de oorzaak van hebben kunnen wezen?

Men vergelijke en oordeele.

Den 12[len] September a. p. nam de schipper, van de ligter van de *Deventer* stoomboot, liggende aan de oostzijde van de Leuvehaven, alhier, voor zich, zijne vrouw, zijne zuster en zijn dochtertje, 4½ jaar oud, voor ieder een pleister. De vrouw had reeds sedert eenige dagen zeer vermeerderde stoelgang, zonder ander kwalijk bevinden. Deze ligte diarrhœa hield aan, zoodat ik haar den 17[den] een Solut. Saleb met tinct. ciaoi, vin. Opii arom. en vin Stibiat. gaf. Hierop verminderde de diarrhöea en hield weldra voor goed op. De pleister bleef zij dragen en de vrouw is volkomen wel gebleven. De man en de zuster hebben ook de pleister blijven dragen en hebben nergens van geweten.

Het dochtertje had de pleister slechts eenige dagen blijven dragen, om, ik weet niet meer welke reden. Deze bekwam nu diarrhoea en vrij sterk, zonder daarbij echter van de been te raken. Den 29[sten] September sprak men er mij over aan, dewijl de diarrhoea steeds bleef aanhouden en het kind er door scheen te verzwakken. Ik deed dadelijk de pleister weder leggen en gaf Solut. Saleb U. iv. Vin. Opii ar. gtt. xx Syr. rub. id. U. i S. ohc. — Dit werd

nog eens herhaald. De diarrhoea hield op en is niet wedergekeerd. Het kind herhaalde zich spoedig, werd weder lustig en is volkomen wel gebleven, nu altijd de pleister blijvende dragen, zoo lang de epidemie duurde.

De kapitein van de *Deventer* stoomboot, een forsch, krachtig man, nam voor zich en zijne vrouw insgelijks den 12[den] September een pleister. Door zijne bedrijvigheid was hem die eenigzins gaan hinderen, en daar hij gezond en niet bevreesd was, had hij de pleister afgenomen. Weinige dagen daarna bekomt hij vermeerderde darmontlastingen, die hij evenwel niet achtte; maar die vermeerderde stoelgang hield aan en nam zelfs toe, zoodat daaruit eene zekere lusteloosheid en hinderlijk gevoel ontstond, zijne betrekkingen er zich over begonnen te verontrusten en men er mij den 28sten September over sprak. Ik vernam nu, dat hij de pleister had afgelegd, liet die dadelijk weder appliceren, gaf hem een Sol. Saleb. met tinct. ciaoi en vin. opii arom, en de diarrhoea hield spoedig op, om niet weder te keeren. Hij heeft slechts deze ééne Solutio Saleb gebruikt. In 't vervolg heeft hij nergens meer van geweten, en het onaangename gevoel in de maagstreek, verdween zeer spoedig na de applicatie van den pleister, die hij nog een' geruimen tijd heeft blijven dragen.

Den 5[den] October 's avonds, na de aankomst van de *Deventer* stoomboot alhier, werd ik ijlings gehaald bij een stooker van die boot, met name JAN DOLLEMAN, die, zeide men, op reis »de Ziekte" had gekregen. (Er was toen evenwel te *Deventer* nog geen Cholera voorgekomen, maar die stooker voer telkens heen en weêr). In de vrij heete machine-kamer, op een soort bed, op den grond, vond ik een man van middelbaren leeftijd, die eenen krachtigen ligchaamsbouw toonde, waarbij zijne zwakke stem zeer afstak, en die reeds zeer vervallen scheen. Hij was volkomen bij

zijne kennis en verhaalde mij, dat hij des morgens onwel was geworden, diarrhoea had gekregen en pijnen in de ledematen, met een wonderlijk gevoel onder de borst (maagstreek), en dat daarna misselijkheid en brakingen van dunne waterachtige stoffen waren ontstaan, die even als de diarrhœa nog aanhielden. Dadelijk trof mij die zwakke stem bij dezen tamelijk forsch uitzienden man. De stem was echter niet volkomen heesch, maar als van een kind, en het was — zeiden mij zijne kameraden — zijne *gewone* stem *niet*. Behalve zijn angstgevoel, had hij een soort nostalgie; althans hij verlangde zeer bij zijne vrouw en kinderen te zijn, die te *Deventer* woonden. De oogen stonden eenigzins ingevallen, klein en angstig; de tong was niet koud, maar toch ook niet zoo warm als men die gewoonlijk bij andere zieken vindt; zij was vochtig en tamelijk breed; de pols was zeer frequent en niet vol; rommelingen in den buik; geen urine-lozing en krampachtige pijnen in de beenen en armen. Overigens was hij niet koud, zelfs eenigermate uitwasemende. Het ensemble der verschijnselen beviel mij echter maar in 't geheel niet, en daar de ziekte in dezen tijd zoo verraderlijk was, stelde ik ook geen gunstige prognose. Er moest evenwel iets gedaan worden. Ik beval, hem zoo warm mogelijk te houden, hem koud water te laten drinken zoo veel hij begeerde; een mostaardpap op de maagstreek te leggen, die om de twee uren te ververschen en sterk prikkelend te maken; eindelijk schreef ik hem een Solut. Saleb c. acq. foenicul. vin. Opii arom. et liq. amon. anis. voor, waarvan hij om het half uur een lepel gebruiken moest. Met de mostaardpap maakte men zwarigheid, daar men door de drukte — den volgenden ochtend ten 10 ure, moest de boot weder varen — geen gelegenheid had dit naar eisch te doen. En désespoir de cause en om dan toch zoo mogelijk nog iets te werken op de hoofdplaats van het

kwaad — naar mijn gedachten de plexus solaris c. s. — liet ik in de plaats der sinapismi een emplastrum van de resina pini, op de gewone wijze, dadelijk appliceren, en ik verliet den lijder met de gedachte, dat het getal weduwen en weezen door hem, den volgenden dag zou vermeerderd zijn.

Den volgenden morgen begaf ik mij weêr naar boord en...... vond den lijder nog levend. Het braken en de diarrhoea waren verminderd, maar hadden niet geheel opgehouden. De overige verschijnselen waren dezelfde, behalve de pols, die veel meer *ingetrokken*, *kleiner*, maar ook iets meer gespannen, en veel frequenter was. Zijn eigen bevinden was niet erger en hij zeide mij uit zich zelven, » dat die pleister hem veel goed deed!" Zijne angstige benaauwdheid was ook iets minder. De pols beviel mij echter in het geheel niet en kwam mij voor, uiterst nerveus te zijn. Hij had nog van zijn Sol. Saleb, die ik beval voort te gebruiken, en gaf hem de volgende prescriptie, om op de reis, volgens het voorschrift te gebruiken: R: Tinct. Valer. — Succin. — Camph. aa d^{r}: II Ol. Cham. p. dest. — Cariophyll. aa d^{r}: β mds. ohgtt x. Bij het verminderen of ophouden van het braken of van de diarrhoea, om de twee uren tien droppels. En hiermede verliet de lijder, met de boot, de stad. Eenige dagen daarna kwam de boot zonder den lijder terug. Ik vernam, dat hij de middelen trouw gebruikt had, vooral de droppels, dat de brakingen weldra geheel hadden opgehouden: en daarna ook de diarrhoea, en dat de lijder te *Deventer* komende, p. m. 26 uren na zijn vertrek van hier (door oponthoud te *Arnhem*, waar men echter geen hulp voor hem had ingeroepen, wegens zijn verbeterden toestand), in staat was geweest, naar zijne woning te loopen. Daar evenwel had men hem dadelijk van twee geneeskundigen

voorzien, die hem voor Choleralijder declareerden en verder nog eenige dagen behandelden, waarna hij spoedig de reis weder kon hervatten (*armen* kunnen niet *lang* uitzieken en reconvalesceren daarom ook zoo traag en slecht) en ik het genoegen had, hem hersteld en met *krachtige stem* sprekende, weder te zien. De pleister droeg hij nog geruimen tijd.

Onder meerdere gevallen waarin ik eene in het oog vallende of twijfelachtige gunstige werking dezer pleisters zag, wil ik er nog van een paar gewagen, die hoewel direkt geen *gedeclareerde* Cholera zijnde, echter door mij (en ook andere kunstgenooten, in het eerste geval), aan den invloed der toen bestaande Constitutio epidemica, werden toegeschreven.

Een 40jarig man van een nerveus en niet zeer krachtig gestel, hield reeds eenige weken het huis, en vervolgens het bed wegens een aneurysma poplitea, doch was overigens gezond. Ik onderbond de Arter. femoralis in het laatst van Augustus en dertien dagen later amputeerde ik de dij, aan het bovenst derde gedeelte, wegens ontstaan sphacelus. De beide operatie-wonden hebben steeds een goed voorkomen behouden, en de laatste heeft steeds eene matige en goede suppuratie opgeleverd, zoodat niets in het oog vallends aan dezen waar te nemen was Ik had dan ook voor de genezing der stomp geen bezwaar, en vreesde van die zijde niets voor het leven des lijders. Eene andere omstandigheid boezemde mij en anderen die hem zagen, evenwel bezorgdheid in, en die was, eene diarrhoea, die zich reeds kort na de eerste operatie had ingesteld, en bleef aanhouden, trots alle daartegen aangewende middelen.

De lijder scheen en verklaarde volstrekt geen vrees te hebben voor de toen sterk heerschende Cholera, waaraan er vele in zijne buurt bezweken. Hij klaagde over niets

dan over eene onaangename, drukkende en benaauwende gewaarwording in de maagstreek, en het rommelen der ingewanden, en had slechts vrees dat door de menigvuldige bewegingen, die zijne, nacht en dag plaats hebbende ontlastingen — die vloeibaar waren — hem noodzaakten te maken, op nieuw eene verbloeding ontstaan mogt. Eindelijk vroeg hij mij, of zulk een pleister, waarover hij nu en dan wel eens had hooren spreken, voor hem ook niet goed zou zijn? (15) Ik antwoordde dat dit wel mogelijk ware, en nu verzocht hij mij er om. Aan hem en zijn gezin gaf ik die nu. Van toen af verdween dat onaangenaam gevoel in de maagstreek, de rommelingen verminderden even als de diarrhoea en hielden geheel op; de eetlust werd beter en hij kon nu de middelen verdragen, die hij ter zijner versterking noodig had. Hij roemde zeer het aangename gevoel dat hij van de pleister had en het goed, dat die hem deed. Hij is genezen en loopt nu goed op een kunstbeen.

Den 13den October 1854 ontbood mij de heer B..... bij zijne echtgenoote, eene bevallige, levendige brunette van 33 à 34 jaren, nerveus-sanguinische constitutie, bedrijvig en vrolijk van aard, met zwart haar, donker bruine oogen, eene frissche gelaatskleur, levendig roode wangen en geregelde trekken, die alle van haren gelukkigen en opgeruimden

---

(15) Die vraag beschaamde mij, want zij was eene verdiende bestraffing. Bij mijn vertrouwen toch op die pleister, had ik reeds lang bij dezen belangrijken lijder er een moeten appliceren. Maar, ik beken het, valsche schaamte had mij terug gehouden, zelfs om er van te spreken, dewijl de meeste practici, openlijk met mijn pleister — en mij en compagnie — railleerden... hoewel sommigen er zich en de hunnen van bedienden.. incognito.

Zoo waar is het, dat de spot soms alle andere wapenen overtreft en kleinmoedig kan maken, als men met eene gecontroverseerde zaak, wier beslissing nog in de toekomst ligt, tegen over drieste of invloedhebbende antagonisten staat. Ieder mensch heeft zijn tendo Achillis.

toestand getuigen. Zij is eenige malen door mij verlost, waaronder twee malen per forcipem. Zij mag zich in een vrij krachtig gestel verheugen.

In geruimen tijd had ik haar niet gezien; dus trof mij bijzonder haar tegenwoordig voorkomen. Het oog had niet dat perçante en levendige van vroeger, de bevallige roode kleur der wangen was weggevaagd en de tint was minder helder, minder levendig; in één woord, over het geheele gelaat lag een waas van gedruktheid en lusteloosheid, die in 't oog loopend was. Haar gang en tred was ook alles behalve zoo vlug en vast als voorheen. Zij verhaalde mij, dat zij niet ziek, maar ook niet gezond was, dat zij alles wat zij doen moest, deed, maar niet met lust en dat zij niet wist wat haar scheelde, behalve eene drukkende en benaauwende gewaarwording of gevoel in de maagstreek; de eetlust ontbrak en de ontlastingen waren ongeregeld. Dit had reeds eenige weken geduurd, ook had zij daar reeds verschillende middelen tegen gebruikt, haar door den medicus voorgeschreven; maar daar niets haar had geholpen, integendeel zij zich steeds lusteloozer en zwakker begon te gevoelen, had zij mij daarover eens willen spreken, omdat ik haar ligchaamsgestel toch zoo goed kende — een vrij algemeen denkbeeld der vrouwen van hunne vroedmeesters. Zou dit ook een vooroordeel zijn? — En zij verzocht mij nu, dat ik haar helpen en haar daartoe iets geven of voorschrijven mogt e.z.v.

Het valt somtijds zwaar eene bevallige lijdende, een natuurlijk en niet onbillijk verzoek, zoo als dat om herstel van gezondheid, te weigeren; maar ik deed het hier evenwel, omdat ik de haar behandelende arts (ik ben maar extraordinarius), een lid van hare familie, doch vooral een fatsoenlijk en bekwaam medicus is, en om de laatste redenen door mij geacht wordt. Ik drong er dus op aan, dat zij met haar Doctor weder op nieuw zoude beginnen, doch

hiertoe was zij niet te bewegen. Toen ik nu zag dat zij van dat besluit niet was af te brengen, dacht ik er ernstig over na, of ik vooreerst door een *uitwendig* middel, dat ontstemde zenuwgestel — want daarvoor hield ik het — niet een weinig tot bedaren en kalmte zou kunnen brengen. Daarenboven beschouwde ik haar lijden als het effect van de constitutio epidemica, waaraan zij alleen door haar *krachtig* gestel zoo'n langen en zoo krachtigen tegenstand bood, maar waarvoor zij ten laatste misschien wel zou moeten onderdoen. Choleraphobie bestond er bij man noch vrouw, hetwelk mij eenige dagen later duidelijk bleek, toen de eerste door Cholera biliosa wierd aangetast, en hij niet eens wilde dat men geneeskundige hulp inriep. Ik zeide dus der lijderes, dat ik aan haar verzoek zou voldoen, doch geen inwendige middelen gebruiken wilde; dat ik het er voor hield, dat zij eene koude had gevat op de maag, — non sens, die iedereen verstaat behalven wij — dat die dus verwarmd moest worden, en dat ik haar daartoe een pleister zou doen bezorgen, die ik haar aanwees, hoe zij die leggen moest. Hierin nam patiente genoegen en het geschiedde zoo als gezegd was. Twee dagen daarna ging ik haar weder bezoeken. Welk eene verandering! Zij was als eene van hare boeijen bevrijde. Vrolijk en tamelijk vlug kwam zij van achter uit hare woning, waar zij weder lustig aan hare huiselijke bezigheden was, naar mij toe, en voerde mij, nog eer zij bij mij was, te gemoet: »O, ik ben veel beter! die pleister heeft mij goed gedaan; ja, ik dacht het wel dat gij mij helpen zoudt e. z. v." — O zalig en zaligend *vertrouwen!* Dat zijn goddelijke oogenblikken in ons schoon, maar moeijelijk vak. — Indedaad, zij was ook veel beter. De angst, benaauwdheid en drukking in de maagstreek was geweken, zij had weder eetlust bekomen, maar zij gevoelde zich nog slap. De pols, die klein, ingetrokken en gespannen

was, vond ik nu vrijer en meer ontwikkeld, en het gelaat noch de oogen hadden die droevige, triestige uitdrukking meer. De darmontlasting werd ook weder geregeld. Ik gaf haar geen ander medicament; de pleister is lang blijven liggen. Eerst na eenigen tijd, toen ik zag en wij — ook hare betrekkingen — ons overtuigden, dat hare verbetering stand hield en voortging, gaf ik haar een zenuwversterkenden wijn, dien zij eenigen tijd, met veel voordeel gebruikt heeft. Tot heden (April 1854) heeft zij eene ongestoorde en perfecte gezondheid blijven genieten.

Is dat alles nu *toeval?* dan zegen ik het toeval, dat mij toevallig zoo gunstig geweest is.

De tweede door mij gestelde indicatie is, de ziekte tegen te gaan en te vernietigen (couperen, doen avorteren).

Dit schijnt mogelijk, en wel, volgens het tegenwoordig standpunt der wetenschap en der ervaring, met verschillende middelen en op meerderlei wijze, ten minste als men de deswegen bekend gemaakte gevallen gelooven mag; en welk een monster zou het niet zijn, die hier opzettelijk misleiden wilde. Onder die aangegeven middelen behooren onder meer anderen Laudanum, Ipecacuanha Acid. Sulph. dil. Allium sativ. etc. etc. misschien ook Electriciteit en galvanismus.

Mij heeft het Neuronismus of z. g. Magnetismus animalis — de naam doet niets ter zake — bij Cholera Asiatica goede diensten bewezen. Eenige gevallen mogen dit bewijzen. Van die gevallen zijn er vroeger wel reeds door mij bekend gemaakt, maar die zijn welligt toen niet gelezen of nu reeds weder vergeten. En bovendien, het nuttige mag immers, even als de waarheid wel eens gerepeteerd worden. Het tegendeel heeft dagelijks plaats. La Vérité a besoin d'être de temps en temps rappelée (PAYEN).

1. In 1832 de nachtwacht hebbende in een der speciale Cholera-Commissiën, ontmoette ik daar een heer, die

met het Neuronismus bekend was en het van tijd tot tijd aanwendde of uitoefende. Ik sloeg hem voor eene proef er mede te nemen bij Cholera. Hij was daartoe bereid. Weldra begaven wij ons naar eene vrouw van middelbaren leeftijd, klagende over beklemming en benaauwdheid in de maagstreek en op de borst, lusteloosheid, neiging tot braken, naar kramp gelijkende pijnen in armen en beenen en algemeene koude. Ik deed haar dadelijk een paar droppels ol. menth. p. met 10 droppels Laudanum op wat suiker nemen; onmiddellijk daarop liet ik haar neuroniseren en daarmede ruim een half uur aanhouden. Zij werd spoedig warm, de opgenoemde bezwaren verdwenen en keerden niet terug. Na de operatie liet ik haar nog eenige koppen van een warm aftreksel van Chamom. en Menth. Cr. warm drinken.

2. Op eenen anderen tijd, in diezelfde epidemie, werd ik des avonds in allerijl gehaald bij een lijder, die, volgens het berigt, eenen allerhevigsten aanval van Cholera had gekregen. Uit voorzorg liet ik de draagmand, om den lijder naar het Cholera hospitaal te laten vervoeren, mij nabrengen, en reed dadelijk naar hem toe. Ik zag een jongman van 19 jaren, van een sterken ligchaamsbouw, hevig worstelende, met de armen slaande, de beenen optrekkende en luidkeels schreeuwende over de hevige pijnen in den buik. Drie mannen die voor de bedstede stonden, hadden moeite om hem liggende te houden. Men toonde mij een groote pot vol echte Cholerastof aan rijstewater gelijk, die hij gebraakt had; ook op den grond lag nog een plas en nog voortdurend was hij misselijk. Men zeide mij dat hij een uur te voren door hevige pijn in den buik was aangetast, en sinds dien tijd zóó erg geworden was. Ik gaf hem oogenblikkelijk ol. menth. pip. gtt. iij met Laud. gtt. XII op suiker en een kop warme thee van Cham. en Menth. C. Maar naauwelijks had hij dit in, of hij braakte met een' breeden stroom, eene

groote hoeveelheid dun vocht op den vloer. (Ik heb later mij dit duidelijk herinnerd en ook aan daarbij geweest zijnde, onderzocht.) Het was een vreeselijk rumoer.

Ik werd bewogen met de folteringen, die dit jonge mensch onderging. Ik trad op hem toe en beval hem, zich eenige oogenblikken stil te houden, als hij kon. Daarop adspireerde ik zoo sterk mogelijk zijne maagstreek. Hij was echter zoo woedend van de pijn, dat hij mij toeriep, »dat ik mijn hoofd moest bergen, want dat hij zich niet bedwingen kon en nergens voor instond" (hiermede bedoelde hij waarschijnlijk, dat hij mij welligt beleedigen zou, dewijl hij zijne armen ook niet stil kon houden, en daarmede onophoudelijk heen en weêr sloeg). Zonder mij nogthans hieraan te storen, ging ik met de sterkste adspiratien op de maagstreek voort. Nu schreeuwde hij andermaal, dat ik moest ophouden, omdat hij niet langer stil kon leggen (16) en uit het bed springen zou; en inderdaad, men moest hem stevig vasthouden, om hem dit te beletten.

Daar ik dit geval als zeer hevig beschouwde, dat eene ernstige behandeling zou vorderen, welke te zijnent niet wèl kon plaats hebben, en, daar ik ook niet verwachtte, dat de door mij aangewende behandeling, in dit geval vermogend genoeg ware, om een gunstig resultaat aan te brengen, overreedde ik den lijder, zich naar het Cholera hospitaal te laten vervoeren. In een groot kwartier uurs was de draagmand reeds daar (ten gevolge der door mij gebruikte voorzorg), de lijder werd er dadelijk in geplaatst en reeds onder weg (aan den Coolsingel, hij woonde op de Kruiskade), nog geen

---

(16) Het was hier dus de eigenlijke adspiratie niet, die hem hinderde, maar zijne woedende pijnen (spasmus intest.?) en de teugellooze mobiliteit zijner spieren. Nimmer heb ik ook eene *pijnlijke* werking van de adspiratiën gezien; integendeel, de lijders hadden er welbehagen van, en zij werden in den regel *spoedig kalmer.*

tien minuten nadat hij in de mand lag, en omtrent een half uur nadat ik hem had geneuroniseerd, begon hij *sterk te zweeten*, *de pijn in den buik hield op*, en in het hospitaal (in de Magere Varkensteeg) gekomen, bevond hij zich veel beter, heeft geene aanvallen verder gehad, en wilde reeds den tweeden dag het hospitaal verlaten, dat men echter niet toestond, doch den vierden dag verliet hij het geheel hersteld.

Een analoog hevig geval is mij nog eens voorgekomen, dat op mij een sterken indruk heeft gemaakt en mij lang is bijgebleven.

Het was in het begin der epidemie, dat ik des avonds omstreeks 10 of 11 ure gehaald werd in een logement in de Magere Varkensteeg, bij een matroos, een lang, sterk man. Hij was plotseling ongesteld geworden, maakte sterke convulsieve bewegingen met armen en beenen — hij stond overeind in het bed toen ik kwam — braakte, had pijn in den buik en tevens raaskalde hij. Ik wist aanvankelijk niet waarmede ik te doen had, en kon dit niet dadelijk voor Cholera diagnosticeren. Ik vroeg of hij beschonken was geweest? Men zeide, neen! maar men verhaalde, dat hij dien of den vorigen dag uit de ra op het schip was gevallen. Nu dacht ik te meer, dat zijne toevallen verschijnselen van hersen-aandoeningen (beleedigingen) waren en hij naar het Stads-, *niet* naar het Cholera-Gasthuis moest vervoerd worden. Dit werd goedgekeurd. Ik reed naar het Armhuis, waar wij onze zittingen hielden, terug, en zond dadelijk de draagmand; doch deze was nog niet dáár, of ik had een tweede boodschap, dat de man *zóó erg geworden* was en dat hij *zóó gebraakt* had. Ik keer terug tot den lijder, en toen ik hem zag, was het of ik van den donder getroffen werd. Met een soort van afgrijzen vroeg ik: Is dat diezelfde man van daar straks? Ik herkende hem niet meer, zoo geheel

en vreeselijk was hij veranderd. Men antwoordde van ja, maar dat hij na mijn vertrek ontzettend was gaan braken, en, als ik het mij wel herinner, ook diarrhœa gekregen had en daarop zoo plotseling veranderd en ingezonken was. Hij lag nu als een agoniserende met ingezonken oogen, ingevallen en bleek gelaat, dat bij mijn eerste bezoek, nog geen uur geleden, nog gecongestioneerd scheen, toen hij overeind in het bed stond.

De lijder werd dadelijk in de mand gelegd en getransporteerd, en toen men in het Gasthuis gekomen, de mand opende, zag men ..... zijn cadaver!

Hoewel ik alles behalve vervaard ben voor of in lijden, had dit geval van dat vreemde mensch mij zóó sterk getroffen, dat, ofschoon ik naar mijn post terug keerde, ik toch niet in staat was, mijn nachtwacht te voleinden, maar mij naar huis moest laten brengen. Ik was zóó geschokt, en dat akelige, vervallen beeld stond mij zóó voor den geest, dat ik dien nacht niet rusten kon en ik ben er niet vreemd van, aan die geschiedenis, den aanval van Cholera, dien ik kort daarna gehad heb (ik maakte toen nog geen gebruik van de pleister), eenigzins toe te schrijven; gelukkig kwam ik dien door het dadelijk gebruik van drie glazen portwijn te boven, en ik heb er niets van nagehouden, dan eene groote neiging tot — en van tijd tot tijd eenige — krampen in mijne kuitspieren, gedurende die epidemie en de twee volgende. Dezen laatsten keer heb ik er niet van geweten. Dat ik, niettegenstaande dat vreeselijk nachttooneel, den volgenden dag mijn pligt weer deed, spreekt van zelf.

3. Jufvrouw B......, omtrent 18 jaren oud, was in het begin harer periode, toen zij des ochtends 9 à $9\frac{1}{2}$ ure, *pijn in den buik* bekwam. Men schreef dit aan de catamenien toe. De pijn was evenwel, volgens de lijderes van eenen *geheel anderen* en *ongewonen* aard. Kort daarop volgde

een ruime stoelgang, van gebonden stof, hetwelk in den tijd van een uur nog vier malen plaats had; daarbij voegde zich benaauwdheid en drukking in de maagstreek. Zij nam eenige pepermunt suikertjes, doch dit baatte niet. Later nam zij nog eenige droppels pepermuntolie: hierop werd echter de benaauwdheid nog erger en zij begon *te braken.* (Ik heb meermalen opgemerkt in die gevallen, dat de Ol. Menth. *zonder Laudanum tevens*, de braking eer bevorderde dan tegenging). Dit braken *herhaalde zich nog drie malen in een' korten tijd.* De menstrua *hielden op te vloeijen.* Het bedaarde nu wel eenigzins, doch de lijderes behield pijn in den buik en werd *koud*, waarop zij zich te bed begaf. Kort daarna kwam ik, en vond haar *zeer koud.* Ik adspireerde de maagstreek *zeer sterk*, zoo dat zij de warmte tot in haar rug voelde doordringen en haar eene goeddoende gewaarwording verschafte. Ik beval haar nog te bed te blijven, zich goed te dekken en een kop kamillen en Anijszaadthee te drinken. Spoedig *werd zij zeer warm*, de *menses keerden terug*, de vomitus en de darmontlastingen *niet;* zij geraakte in een' verkwikkelijken slaap van eenige uren, na welke zij geheel hersteld was.

4. J. G... 20 jaren oud, kindermeid, gebruikte met smaak het middagmaal met de overige huisgenooten, waarvan niet één ongesteld werd; het middagmaal bestond uit rundvleesch, aardappelen en gele wortelen. Een half uur daarna (ten 3½ ure) klaagde zij over pijn in de maag en in den buik en over misselijkheid. Ten half vijf ure *braakte* zij twee malen, blijkbaar het genoten voedsel. Na dit braken gevoelde zij zich zeer verligt. Eenigen tijd daarna ging zij op de straat wandelen met een kind op den arm. Onder dit wandelen (omstreeks zes ure) begint zij weder te *braken*, maar nu *dunne*, *waterachtige* stof. Telkens wanneer zij voortging, braakte zij op nieuw. Zij begaf zich in huis, en

braakte andermaal. Er voegde zich nu diarrhœa bij, doch in geene groote hoeveelheden. Zij was *koud* en begaf zich te bed. Kruiken met heet water werden langs het lichgaam en aan de voeten gelegd, maar bragten geen verwarming voort. In dien toestand vond ik haar. Ik gaf haar een paar droppels Ol. Menth. Pip. met 10 à 12 droppels Laudanum en een kop Infusio Menth. en Cham. Ik adspireerde zeer sterk de maagstreek en herhaalde dit van tijd tot tijd. *Na deze beädemingen heeft zij niet meer gebraakt*, maar wel, zijn nog 4 of 5 dunne stoelgangen gevolgd. Nu kreeg zij *kramp*, die nog al hevig was, in de armen en in de beenen, die afwisselde en nu in het eene, dan weder in het andere lid voorkwam. (Dit geval had eenige overeenkomst met dàt, voorkomende pag. 157 van het Algemeen rapport e. z. v. 1832). Ik deed Vagerende Manipulatien langs de met Spasmus aangedane extremiteiten, waarop de pijn *oogenblikkelijk* verminderde, maar evenwel nog eenige malen terug kwam, tot dat die pijn (kramp), welke ik van plaats tot plaats vervolgde, door de regterheup, den schouder en arm trok en daarop voor goed verdween. Vervolgens deed ik zuurdeeg met mostaard aan de kuiten leggen, en zoo ook op den buik en in den hals. De lijderes, die zenuwachtig van aard was en sterk lag te *beven*, was zeer *dorstig*. Men gaf haar zwarte thee met saffraan, en een aftreksel van Chamom. Menth. en Rad. Valerian. De dorst verminderde echter daardoor weinig. Ik vroeg haar of zij liever ook iets anders verlangde, en zoo ja, wat? waarop zij verzocht, als het wezen mogt, »*koud water*". Ik stond het haar toe, en zij maakte er een *ruim* gebruik van. De gewaarwordingen die zij van het gebruik van het koude water had, beschreef zij als ten uiterste aangenaam, en den *smaak* als zeer *lekker*. Zij geraakte daarna in een *nog nimmer zoo ondervonden zweet*, had een rustigen nacht, en was den volgenden dag *zwak in de oogen*

en *in de lenden*, doch overigens in 3 à 4 dagen volkomen hersteld.

Deze gevallen versterkten mij wel in mijn gevoelen, dat het Neuronismus tijdig aangewend, een gepast, geëigend en vermogend middel in deze ziekte zijn kon; maar zij waren toch niet voldoende ter mijner *overtuiging*, dewijl ook *andere middelen tevens* waren gebruikt. Weldra echter bekwam ik die overtuiging bij eene mijner voormalige, door mij geneuroniseerde patiënten, die bij uitstek clair- en prévoyant was geweest (voor haar-zelve) en het eerste, doch in mindere mate, bleef. Bij haar toch werden *geene* of althans *zóó weinig* medicynen gebruikt, dat deze onmogelijk *die* uitwerking en met die *snelheid* konden voortbrengen.

5. Mevrouw......, eene uiterst zenuwgevoelige, prikkelbare, zeer zwakke vrouw van bijna 33 jaren, habitueel geconstipeerd en toen 1 à 2 maanden zwanger, klaagde den 17den October 1832, des namiddags over luste- en moedeloosheid (zij was anders nog al vrolijk en opgeruimd en gantsch niet zwaar tillend, gelijk men dit noemt), drukking in de maagstreek en spanning in den bovenbuik. Het opgeven van winden gaf geen verligting, maar wel *diepe expiratien* (zuchten) dat zij dikwijls doen moest. Des avonds werd zij beter, en genoot met haar huisgezin (dat vrij talrijk was, maar waarvan *toen* geen ander ongesteldheid werd, doch vroeger de patiente sub n°. 4 had opgeleverd), gekookte mosselen, waarvan zij eene, voor haar goede hoeveelheid, met smaak nuttigde. Tegen middernacht begaf zij zich te bed en sliep gerust in. Tegen zes ure des morgens ontwaakte zij en had een ruimen gebonden stoelgang, *maar loosde geen urine.* Onder de ontlasting gevoelde zij pijn. Ten 9 en 10 ure weder sedes, *doch weder geen urine.* Van 10 tot 1½ ure 's middags *veranderden* de ontlastingen in kwaliteit en kwantiteit en had zij er *elf*, van welke de zes laatsten *waterdun*

waren. Tusschen 12 en $12\frac{1}{2}$ ure werd zij gewaar dat hare *stem veranderde*, *zacht* en *heesch* werd (Vox Cholerica) 't welk zij aan verkoudheid toeschreef; ook werd zij zoo *slap* en *magteloos* dat zij haar evenwigt niet meer behouden kon, maar overal tegen aan tuimelde, Zij gevoelde ook nog eene *inwendige verandering*, doch aan welke zij *geen naam* wist te geven. — Van dit alles zeide zij niets aan haar echtgenoot, om dezen niet te verontrusten, doch hij merkte hare uiterlijke en *stemsverandering* zeer wel op en wilde om mij zenden: dit stond zij echter niet toe, meenende dat er geen kwaad bij was, en men mij toch weldra wachtte.

Ten half twee ure kwam ik, juist toen de patiente ten elfden male ter stoelgang was. Haar echtgenoot verhaalde mij de menigvuldige ontlastingen zijner vrouw, en tevens zijne ongerustheid over haren toestand. Weinige oogenblikken daarna kwam zij zelve langzaam, slepénde en waggelende aan. Ik was getroffen over de ontzettende verandering welke zij had ondergaan, sedert ik haar gezien had. (Dit was geweest denzelfden ochtend omstreeks tien ure, doch toen zag ik haar slechts even en had toen niets opgemerkt en zij mij nog niets gezegd), en door den indruk, welken hare *ontstelde* physionomie en veranderde stem (timbre cassé), die ik oogenblikkelijk voor Vox Cholerica herkende, op mij maakten. Haar gelaat was *aschkleurig* (Cyanotisch), *strak* en *puntig* (driehoekig) neerhangend, de oogen *dieper* in de orbitæ, *mat* en *tranende*, de *oogleden*, vooral de bovenste, *half gesloten*, en over het geheel eene *vreemdheid* in het gelaat, die ik niet in staat ben te beschrijven. Hoewel niet zóó sterk geteekend, had evenwel haar gelaat en aanblik *zeer veel* overeenkomst met de eerste plaat in het werk van Dr. Foriep's Symptome der Aziatische Cholera.

Ik bragt haar oogenblikkelijk in den neurotischen slaap, doch zij was ditmaal duister, hoewel nog altijd Clairvoyant

genoeg, om mij de noodige inlichtingen te geven ter harer behandeling. Zij verhaalde mij het reeds medegedeelde, als ook dat tusschen twaalf en half één ure de toevallen steeds klommen en zij *benaauwd* werd, waartegen zij twee droppels pepermuntolie genomen had, maar hierop was zij *kwalijk* geworden (zie mijne vorige aanmerking), en *thans* (op het oogenblik dat zij tot mij sprak) was zij zoo *walgachtig*, dat zij telkens pogingen deed *om te braken*. Er hadden aanhoudend *luide rommelingen* in de ingewanden plaats, benevens *persing* tot stoelgang. De tong was *breed*achtig, vochtig en *niet* warm; de pols was krampachtig ingetrokken, klein en versneld en, over het geheele ligchaam was een gevoel van felle koude verspreid.

Ik vroeg haar: » of ik op de darmen werken wilde?" maar het antwoord was: » Neen, op de darmen *niet*, dat zou nu juist *verkeerd* zijn (17), *want* dan kreeg ik nog meer ontlasting; gij moet uwe hand maar stil op den buik leggen en dan mijne maag beädemen." Hierop nam zij zelve mijne hand en plaatste die. Vervolgens adspireerde ik een groot kwartier uurs lang, zeer sterk en aanhoudend de maag- en zonnevlegtsstreek, terwijl ik mijne andere hand nu eens in den nek en dan weder tegen den rug, achter de maag plaatste. De *walging* en *poging tot braken namen af* en *kwamen niet weder*, de rommelingen in den buik met pijn verzeld, hielden nog wel aan, maar *de persingen verminderden* en *de ontlastingen hielden geheel op*. Ik vroeg de patiente wat zij gebruiken moest, maar zij antwoordde, te duister te zijn, om zelf iets voor zich te kunnen opgeven; dat ik dit maar doen moest.

---

(17) Een bewijs dat Somnambules geen blinde onderworpelingen zijn, van hen, die hen neuroniseert, of van diens gedachten. — Ik heb menigmalen dit verschil van opinie ontmoet, zelfs nog onlangs.

Ik prescribeerde:

R. Solut. Saleb. ℥ x.
Tr. Ciaoi ℥β.
» Opii ar. Dr.i.
Syrup. alth. ℥j.

M.D.S. Om het half uur een lepel.

Patiente keurde dit goed, maar *nam* van *het middel dat zij bekwam* slechts 4 hoogstens 5 lepels. NB. Met dit middel had nog eene omissie plaats, daar men in de plaats van tinctura (Spirituosa) *aqua* Ciaoi gegeven had.

Toen het bed gereed was, dat ik intusschen had doen verwarmen, deed ik de lijderes ontwaken, om haar, nadat zij te bed zou zijn, weder in den nerveusen slaap te brengen, gelijk zij mij bevolen had. Ik had haar toen een klein half uur behandeld; de misselijkheid was *weg*, en de pijn in den buik veel verminderd. In het bed deed ik eene warme kruik aan de voeten liggen, alsmede eene ter wederzijden aan de dijen, want zij klaagde nog zeer over hevige koude. Daarop bragt ik haar weder in den Neurotischen slaap, waarin zij tot des namiddags ten half zes ure bleef. In den slaap zeide zij nog, dat wanneer nu de ontlastingen niet terug kwamen, er geen gevaar meer voor haar was, maar dat het haar sterk aangetast en zeer verzwakt had.

Ten half zes ure ontwaakt, was zij *zeer warm*, zonder evenwel veel te zweeten; zij was *opgeruimd van geest*, had een *levendiger oog*, flaauw *gekleurde* wangen, *warmer* tong, *geen* drukking of anxieteit meer in de praecordia (dit had zij des ochtends en toen kwamen telkens, onwillekeurig de gedachten in haar op, dat zij sterven zoude); zij had *geene* misselijkheid noch pijn in den buik, dan bij de rommelingen die nog een paar dagen aanhielden; *volstrekt geen darmontlasting*, ofschoon bij de rommelingen aandrang er toe, en eindelijk, *eerst den volgenden middag ten half drie ure, begon zij*

weder urine te loozen, hetwelk zij in ruim negen en dertig uren niet gedaan had.

Patiente hield nu eenen leefregel aan zoodanigen toestand passende, zonder van eigenlijk gezegde *medicijnen* gebruik te maken. Het Neuronismus alleen, werd twee malen daags aangewend. Weinige dagen daarna had een incident plaats, waarschijnlijk ten gevolge van overprikkeling en overspanning.

Om de krachten zoo veel doenlijk te ondersteunen, gebruikte patiente gerstewater met witten wijn (fransche), en des morgens madera met een beschuitje. Des avonds van den 21sten bekwam zij een kop gerstewater met witten wijn, maar van dit laatste was wat ruim genomen — van de valsche stelling uitgaande, is weinig goed, dan is veel nog beter! — Een onrustige nacht, ten gevolge van den overprikkelden en opgewekten toestand des zenuwstelsels, was het onmiddellijke en des ochtends vroeg van den 22sten eene ruime, gebondene darmontlasting het middellijke gevolg er van. Des voormiddags, omstreeks twee ure, gebruikte zij weder een half glaasje madera met beschuit en bleef tevens misschien wat al te lang op (want zij was geen vriendin van te bed liggen en op dat punt meer ongezeggelijk dan volgzaam). Zij gevoelde zich kort daarop niet zoo wel, als toen zij pas opkwam en wilde zich nu spoedig weder te bed begeven, doch nu veranderde het tooneel. *Eensklaps* ontstonden rommelingen in den buik, met verhoogde gevoeligheid en antiperistaltische bewegingen des darmkanaals, walging, misselijkheid en braking van het genotene, tweemalige ontlasting per anum, van niet zeer gebonden stof, herhaalde syncopes en een wegzinken der krachten volgden elkander in weinige oogenblikken op. — Men dacht dat zij stierf.

Men droeg de lijderes te bed en kwam mij schielijk halen.

Ik wendde het Neuronismus oogenblikkelijk weder aan, maar spoedig zeide zij mij in den nerveusen slaap, » dat ik *nu niet* neuroniseren moest, dewijl al de nerveuse vloeistof naar hare darmen ging en nieuwe ontlastingen zoude te weeg brengen, hetgeen doodelijk zou zijn." En inderdaad werden ook de rommelingen heviger en menigvuldiger onder de kunstbewerking, wanneer ik mijne hand over den buik heen bewoog, zelfs op een afstand van meer dan eene halve Nederlandsche el. Dit verschijnsel bleef haar noch vele dagen bij, zelfs op eenen aanmerkelijken afstand mijner hand, en dat zoowel *buiten* als *in* den neurotischen slaap, *waarvan ik bij herhaling de proef genomen heb.*

De lijderes gaf zich nu een stipt te houden leefregel en te gebruikene voedings- en versterkings middelen op, uit keuken en kelder, waarbij ook gelei van hertshoorn. Ik schreef haar weder een dergelijk middel voor als de eerste maal, waarvan zij p. m. vier oncen gebruikte, als ook daarna omtrent nog een paar oncen van een ander met elect. Catechu bedeeld.

De ontlastingen keerden niet weder, de borborygmi namen langzamerhand af, en de zeer gezonkene krachten herstelden zich, doch zeer langzaam.

De uterus — wat wel der opmerking waardig is bij zulk een gestel en bij nog zoo jonge graviditeit — stond al deze stormen gelukkig door, want de graviditeit bleef bestaan en ging geregeld voort. Den 7den Julij 1833 had de partus à terme en normaal plaats, in 12 à 14 uren tijds. Het kind van het mannelijk geslacht, was goed ontwikkeld, en woog ruim 7 oude ponden. Het leeft nog. De secundinae wogen ruim 1 pond, en de funis was 20'' P. lang, alle bewijzen van voldragen zwangerschap.

Twee vragen. Indien hier nu eene bloedziekte (vergiftiging) had bestaan, waardoor of waarmede is die dan gene-

zen? Men weet nu wat ik voorgeschreven heb, en wat door de lijderes gebruikt is; zijn die middelen geschikt om eene bloedvergiftiging te genezen? En zou dan het nog zoo teedere foetus niet onmisbaar het slagtoffer er van hebben moeten worden?

Nog eene bijzonderheid dezer interessante patiente, niet zoo zeer met betrekking tot Cholera, als wel met opzigt tot de voortdurende Clairvoijance dezer vrouw en den grond van mijn vertrouwen in *sommige* Clairvoijantes.

Zij werd door eene betrekkelijk belangrijke (1—2 ℔) haemorrhagia post partum overvallen. Het bloed was dunner, lichter van kleur dan gewoonlijk in die gevallen. Ik bedekte den buik met doeken met koud water nat gemaakt en gaf mur. ferr. liq. De puerpera was door dit bloedverlies zeer aangetast en bekwam van tijd tot tijd syncopes. Des niet te min zoogde zij haar kind, want *dat was haar vurigste begeerte.* Des avonds had zij koorts.

8 Julij. De nacht was gerust doorgebragt en 's morgens ontwaakte zij redelijk wel; zij geeft het kind de borst; ook de overige excretien (behalve sedes) zijn normaal Des avonds vernam ik dat patiente 's morgens pijn had gehad in de lenden, den buik en het hoofd.

9 Julij. Des nachts gerust geslapen en 's morgens bij het urineren een groot stuk coagulum ontlast. *Lochia normaal.* Onder het zogen ontstaat pijn in de lenden, den onderbuik (uterus) en in het hoofd, die weldra hevig wordt en afwisselend tusschen die drie plaatsen aanhoudt, met hevige koorts tot 's middags 2—3 ure — Van tijd tot tijd kompressen met koud water op het hoofd; wollen lappen nat gemaakt in eene oplossing van witte zeep in melk, warm op den buik; om het uur Calomel en Extract. hyosc. $\overline{\text{aa}}$ gr j, Van deze zijn er vier gebruikt.

Des avonds spontaan in den nerveusen slaap gerakende

zeide zij » volstrekt haar kind niet meer aan haar te mogen laten zuigen, want dat daardoor hare hoofdpijn ontstaan was, en dat bij verdere voortzetting van het zogen, daaruit krankzinnigheid zou voort komen." (NB. Men lette wel op, dat dit haar in den gewonen, wakenden toestand geheel onbekend was, en het eerste lijnregt streed tegen *hare vurigste begeerte*). De pijn in de lenden, den buik en het hoofd, benevens de koorts houden aan. De borsten worden door eene zuigster uitgehaald, onder welke bewerking de hoofdpijn weder zeer hevig wordt.

10 Julij. Rustige nacht gehad. De pijnen minder hevig. Het zog is den ganschen nacht van zelf afgevloeid. Minder koorts; kalmer. De borsten weder uitgehaald, hetwelk op nieuw pijn in 't hoofd verwekte. Een clysma geappliceerd, doch geen ontlasting bekomen. In den neurotischen slaap zeide patiente dat het zog spoedig verminderen en als zij op de been kwam, geheel verdwijnen zou. Ook zou zij te zwak zijn om voortdurend die zorgen en oppassing aan het kind te geven, die bij eene kunstmatige opvoeding (zonder de borst) vereischt worden, weshalve voor eene min moest worden gezorgd. Op de pijnlijke plaats, dat was in de baarmoeder, was eene plooi of streep zwart bloed. De koorts zou morgen minder zijn.

11 Julij. Een goeden nacht gehad; de borsten minder gespannen; 't hoofd redelijk, de buik zacht, de uterus nog pijnlijk aan de regterzijde bij het betasten; de lenden minder pijnlijk en de bewegingen gemakkelijker. Nog geen ontlasting. Clysma, daarna ruime sedes. In de neurotischen slaap bevond zij zich ook beter; den bloedstreep was nog in den uterus maar zou er wel uitkomen.

Vervolgens is de bloedstreep spoedig geheel verdwenen en de kraamvrouw hersteld. Met haar zog is het geschied even als met het kind, gelijk zij in den neurotischen slaap gezien, voorspeld en bevolen had.

Een ander voor mij hoogst moeijelijk, doch ontwijfelbaar Cholera geval, bood mij het volgende aan.

6. Den 11^{den} Julij 1833, 's avonds na 9 ure, werd ik in aller ijl gehaald door den heer S. H..... bij zijne echtgenoote die à terme was en bij welke plotseling iets was voorgekomen, waarover men zich zeer verontrustte. Ik spoedde mij met den heer H..... naar zijne woning en ontwaarde zijne ontstelde gelaatstrekken niet. Ik vond prolapsus vaginae en de vrouw in vollen arbeid, zoodat ik bij haar bleef. Na eenige oogenblikken daar geweest te zijn, merkte ik op dat de heer H. telkens het vertrek verliet, en nu eerst viel mij zijne groote gelaatsverandering in het oog. Ik zeide niets, maar bleef stille waarnemer. Weinige oogenblikken later zag ik hem Eau de Carmes nemen met water. Ik vroeg of hem iets deerde? maar hij wenkte mij stil te zijn, opdat de barende niets ontdekken mogt. Ik begaf mij bij hem en nu verhaalde hij, dat hij zoo *wonderlijk in zijn buik* was, en dien middag sints drie uren verscheiden malen dunne ontlastingen had gehad. Hij had des middags rijst gegeten en *niets* gedronken. Ik schreef hem Ol. Menth. p. en Laudanum voor en hij was bezig met dit in te nemen, toen hem een hevige hoest overviel, waardoor hij het middel, zoo niet geheel, dan toch grootendeels uitwierp. Hij had zich op nieuw weder *eenige malen* moeten verwijderen, wegens de darmontlastingen *die zeer vloeibaar* waren. Zijn gelaat had nu een akelig voorkomen verkregen, ja zelfs zoo karakteristiek, dat mijn discipel dáár komende, uitriep: » Mijn God, mijnheer! H..... heeft de Cholera!"

De heer H. was een man van 30 à 40 jaren, van eene rijzige gestalte, maar slank; hij had een nerveus-cholerisch temperament, zwart haar, en donker bruine oogen. In Oost-Indiën had hij, volgens zijn zeggen, reeds eenmaal de Cholera gehad. Hij zelf scheen zijn toestand te kennen en

juist te beseffen, ofschoon zijn tong het vreeselijke woord weigerde uit te spreken, maar zijne donkere blikken staarden nu eens strak, dan wild, nu op mij, dan op zijne in nood zijnde vrouw, dan weder naar zijne kinderen. Ik bevond mij in een hoogst onaangenamen en moeijelijken toestand, daar beiden, man en vrouw even zeer mijne hulp eischten, en ik de toestand des eenen, voor die der andere verbergen moest.

Ik begaf mij met den heer H. achter in het vertrek, buiten het gezigt der barende en begon de adspiratie van zijne maagstreek; maar naauwelijks had ik dit twee of drie malen gedaan, of hij werd *misselijk* en *braakte* met breede stroomen over mij heen op den grond, en liep dadelijk weg. Dit braken was door de barende gehoord, en daar zij reeds sedert eenige oogenblikken, uit het fluisteren en heen- en weêr loopen, eenig vermoeden opgevat, en ook reeds bij herhaling naar de reden er van gevraagd had, ontdekte zij thans den waren toestand.

Bij het vernemen der vreeselijke waarheid rees nu ook de beweging en angst ten top. Toen de heer H. in het vertrek terug kwam, verklaarde hij, dat hij, de kamer uitloopende, *zóó veel gebraakt had*, dat hij, volgens zijne eigen woorden, »*geloofde dat hij al uitspoog wat hij in zijn lijf had.*" (NB. De heer H. had dien middag *niets* gedronken en al wat hij braakte was waterdun). Zijn toestand en voorkomen waren nu de volgende: De *angst*, hoezeer hij die ook verbergen wilde, straalde uit zijn *krampachtigen, straffen blik;* zijn gelaat was *bleek*, langwerpig (alsof het *langer* geworden was) *koud*, terwijl het *klamme* zweet van tusschen en uit zijne *koude* handen kwam; de tong was *koel*, om niet te zeggen koud, de pols uiterst klein en ingetrokken (nerveus). De lijder voelde zich over het geheel *koud.* In den buik had hij *rommelingen* en een » wonderlijk" gevoel, »alsof de buik

leeg was," zoo drukte hij zich uit. Den geheelen middag, zelfs bij al zijne stoelgangen, had hij *geen urine geloosd.*

Aan ontkennen of bedekken van den toestand was nu niet meer te denken Ik liet den lijder bij mij komen, voor het bed zijner kermende, barende vrouw; want deze moest ik ook onder mijn bereik houden, daar den arbeid krachtig voortging. Met mijne linkerhand tegen den prolapsus, observeerde ik den voortgang der verlossing; mijne regterhand lag ik tegen den rug des lijders achter de maag en mijn mond plaatste ik vóór op de maagstreek. Zoo, voorovergebogen adspireerde ik uit al mijne magt, onafgebroken die streek ruim vijf minuten. Het zweet gudsde mij langs het hoofd. H. wees mij met zijn duim het *punt* aan, waar hij een onaangenaam *trillend* gevoel had — op de hoogte van de plexus solaris — en vroeg mij, »*of ik dat beven ook niet voelde?*" Daarvan werd *ik* echter *niets* gewaar. De adspiratien deden hem waarneembaar goed en gedurende dezelve zeide hij: dàt doet mij goed, dat *voel* ik!" Ik moest vervolgens de adspiratien van tijd tot tijd afbreken, eensdeels omdat zij mij zoo vermoeiden, anderdeels om mij tot de barende te wenden, die mede mijnen bijstand luidkeels inriep. Ik ging evenwel met de adspiratien, afgebroken nog ruim een kwartier uurs voort (naar mijne gissing) en de lijder *gevoelde* bij *elke* beademing een aangenamen, weldadigen invloed er van.

Gedurende en na de kunstbewerking was de toestand des lijders, zoo ver ik die kon waarnemen, aldus: zijn strakke, angstvolle blik kreeg langzamerhand een zachter, kalmer aanzien; zijne oogen begonnen zich weder vrijer te bewegen en gelijk zij vroeger de onmiskenbare tolken geweest waren van het innerlijk bewustzijn des gevaars, even zoo waren zij nu ook de liefelijke, verblijdende boden, die hoop en levensredding aankondigden. Over het vroeger zoo strakke,

koude, langwerpige gelaat, dat nu meer warm, minder strak en meer natuurlijk ovaal werd, verspreidde zich eene uitdrukking van dank en welbehagen; de misselijkheid *hield op;* de rommelingen in den buik *namen af;* het braken en de ontlastingen per anum *hielden absoluut op;* de pols releveerde en werd *voller;* de algemeene zenuwkramp (gevoel van koude) *bleef weg* en maakte plaats voor warmte met een begin van zachte, *warme* uitwaseming (in *die* epidemie een bijna constant symptoom van gunstige reactie en behoud); in het kort, ik had het genoegen den lijder volgens mijne meening gered te zien door *den voortgang der ziekte te hebben gestuit.* De inmiddels gehaalde medicus, een weinig later den heer H. bezoekende, was deze reeds *veel beter*, en ook naar des geneesheers meening, *buiten gevaar.* De heer H. begaf zich nu — nog vóór elf ure — te bed, gebruikte in het verloop des nachts vijf campher-poeders, hem door den geneesheer voorgeschreven, doch was reeds *bij* het gebruik van den *eersten* poeder, in een sterk zweet. De nacht werd door niets verder gestoord, en door den lijder goed doorgebragt; den volgenden dag bevond hij zich wel, uitgenomen nog eenige gevoeligheid in de maagstreek; waartegen ik aanraadde de beademingen nog eenige keeren, door een ander persoon voort te blijven zetten. Des avonds van den twaalfden ontlastte hij voor het eerst weder urine. Hij bleef eenige dagen *buitengemeen* zwak, en nog lang heeft hij een gevoel van zwakte nagehouden.

Zijne echtgenoote verloste nog vóór middernacht van eene levende dochter en had een gunstig puerperium. — Ik kan mij niet herinneren ooit zóó vermoeid van eene verlossing te huis te zijn gekomen als van deze.

Ook in mijn eigen gezin had ik de gelegenheid de werkzaamheid mijner methode te ondervinden.

7. Uit de stad geweest zijnde, vond ik 's avonds terug

komende, eene mijner schoonzusters ongesteld, welke ongesteldheid des namiddags begonnen was. Zij was 37 jaren oud, van een eenigzins zenuwachtig gestel, doorgaans gezond, slechts van tijd tot tijd geconstipeerd en van eene stille, geregelde levenswijze. Zij had dien middag *rijst met krenten* gegeten en *niets* gedronken. In den namiddag bekwam zij *pijnen in den buik*, en vóór mijne tehuiskomst, had zij reeds *verscheidene malen vloeibare ontlastingen* gehad (iets heel ongewoons bij haar). Die buikpijnen waren van een *ongewonen* aard, namen nog steeds toe in hevigheid en waren verzeld van sterken aandrang tot stoelgang, welke zij trachtte tegen te gaan, door met de handen sterk op den buik te drukken. Haar gelaat was zeer betrokken en duidde een hevig lijden aan. Vooronderstellende dat flatulentie de oorzaak der dolores colici waren, gelijk dit wel meermalen het geval bij haar was, gaf ik haar een weinig aq. foenic met spir. aromat. en laudanum. Dit hielp haar gewoonlijk, doch nu baatte het niets. De aandrang tot ontlasting niet langer kunnende weerstaan, rijst zij eensklaps op, maar heeft naauwelijks eenige schreden gedaan, of zij klaagt *dat op eens hare beenen zoo stijf worden.* Met moeite op de beste kamer gekomen, ontlastte zij eene *groote* hoeveelheid *waterdunne* stof. Vervolgens werd zij zoo »wonderlijk," en benaauwd, dat wij haar op een stoel moesten helpen en hare kleederen los maken. In die weinige oogenblikken waren *hare gelaatstrekken zoodanig veranderd*, dat dit zoo wel door mijne huisgenooten als door mij werd opgemerkt.

Na een paar minuten op den stoel gezeten te hebben, werd zij *misselijk* en *braakte* in twee uitwerpingen een *groote* pot vol *dunne vloeistof*, als rijstewater, die met een *zeer breeden straal* uit den mond stortte. (NB. Zij had die middag *niets hoegenaamd gedronken*). Ik stond op dat oogenblik vlak voor haar en merkte dadelijk op, dat

in dat voeht geen krenten waren. Mijne zuster maakte die opmerking ook. Ik begon nu met hare maagstreek te adspireren, en hield daar eenige minuten mede aan, waarop de misselijkheid *verminderde*, zij zich een weinig beter begon te gevoelen en zich te bed begaf. Nu zette ik de adspiratien nog een geruimen tijd voort, en onder deze behandeling *voelde* zij, dat zij beter werd. Haar nerveuse toestand verbeterde, gelijk aan haar te voren *strak* en *vreemd* gelaat wel te zien was, want het werd weder kalm en bekwam deszelfs gewoon uitzigt terug. Kort vóór en nà het braken en toen zij pas te bed was, klaagde zij over *hevige koude* en was haar pols zeer ingetrokken. Na het voortgezette adspireren verminderde de koude, de pols kwam op; van misselijkheid of braken of ontlasting per anum *bestond geen spoor meer;* de pijn in den buik was weg, en een *ruim, warm weldadig zweet* brak uit.

De Geneesheer, om welken men intusschen gezonden had, kwam *nu* en vond patiente reeds goed aan het zweeten. Hij schreef haar eenige Campherpoeders voor en eene zacht zweetdrijvende thee. De lijderes was den volgenden dag hersteld, maar nog geruimen tijd zeer zwak. De urine excretie is ook meerdere uren dan gewoonlijk opgeheven geweest.

Bij latere epidemiën is deze ziekte uitsluitenderwijze door de medici behandeld en slechts bij exceptie door heelkundigen. Van daar grootendeels, dat ik in 't vervolg slechts enkele gelegenheden had, mijne behandelingswijze aan te wenden en gunstige gevolgen er van te zien. Maar ik heb toch het genoegen gehad te vernemen, dat enkele genees- en heelkundigen, en ook leeken, mijne methode beproefd en er gunstige resultaten van gezien hebben.

Sedert ruim veertien dagen observeerde en behandelde ik Mevrouw C..... 72 jaren oud, die mij wegens bloedverlies uit de genitalia had laten ontbieden. Zij was eene vol-

sappige, corpulente nerveuse vrouw, met een predominerend aderlijk stelsel en habitueel geconstipeerd. In den laatsten tijd was zij aangehaald geworden met menigvuldige tenesmi vesicae en veelvuldige urineloozingen, gering in hoeveelheid en dan meestal met bloed gemengd, zoo dat ik Haemorrhoïdes Vesic. niet voor onwaarschijnlijk hou. De ware zitplaats der haemorrhagie is mij echter nog niet bekend, daar ik nog geen exploratio vaginalis heb gedaan. Maar na een herhaald rationeel examen beschouw ik de oorzaak gelegen te zijn, in stases van het onderbuiks aderstelsel, ten gevolge van belemmerden bloedsomloop door opvulling der ingewanden (infarctus intestin). Van dat gezigtspunt uitgaande behandelde ik haar voorbereidend met zachte resolverende laxantia, die vrij goed aan mijne verwachting beantwoordden, en waarbij patiente zich beter begon te bevinden. Zij ging, gelijk men ligt begrijpen kan, weinig of niet uit en had eene zittende levenswijs.

In geen twee dagen had ik haar bezocht, daar ik zulks niet noodig oordeelde, maar nu werd ik op den 7[den] April 1854, des avonds 9 ure haastig bij haar ontboden. Ik spoedde mij er heen, denkende aan haemorrhagie; maar ik vergiste mij. Ik vond patiente op de canapé zitten, ondersteund door twee of drie personen, en deze benevens de overige personen in het vertrek, allen in zekere angstige spanning en beweging, behalve de patiente zelve, die geen denkbeeld van haren waren toestand of ziekte had. De overigen vermoedden het allen. Het was ook niet twijfelachtig, ofschoon *in dezen tijd* het publiek nog niet bekend.

Het eerste trof mij het veranderd, bleek — in contrast met haar gewoon veneus rood — gelaat, gezonken stem (maar niet heesch) en klamme, koude handen. — Dit werd zelfs door de omstanders opgemerkt. — Den pols kon ik aanvankelijk niet voelen, na een poos en met sterke inspanning eindelijk flaauw; zij was zeer klein, snel en ingetrok-

ken, terwijl zij anders tamelijk vol, duidelijk voelbaar en *ongeregeld intermitterend* was. Patiente klaagde *onophoudelijk* over felle koude (zij schudde, rilde en knarstande er van) en *onleschbaren* dorst, en dronk ieder oogenblik, alles onder elkander, limonade, thee, koud water (dit *smaakte* bitter), bier (Gends dubbeld uitzet; dit smaakte lekker); over misselijkheid en benaauwdheid in de maagstreek, en rommelingen in den buik met pijn en aandrang tot ontlasting, gepaard met ontlasting en nu en dan nog braken. De per os. et anum ontlaste stof was waterdun, wit, met zeer veel witte, tamelijk groote vlokken, en geheel reukeloos. In het gevomeerde lagen kleine witte stukjes van het 's middags genoten voedsel, duidelijk te onderscheiden van de slijmachtige, wolkige vlokken. Zij had pijn in de nekspieren, en in de linkerhand en 't regterbeen; kramp. De oogen waren ingezonken, en het was niet eigenlijk blaauw, maar ombrageux rondom de orbitae. Eigenlijke Cyanose bestond er niet; wel waren de Venae op de handen meer zigtbaar en schijnbaar dikker — dit kan betrekkelijk zijn, door het verdunnen der handbekleedsels, in welke de huidplooi eenige oogenblikken staan bleef, doch dat ik meer aan den ouderdom toeschreef, hoewel patiente anders geen magere of dorre handen had. (Men herinnere zich hare volsappigheid; geen oedema of anasarca of hydrops). De tong was koel, vochtig, niet beslagen. De ademhaling, kort, angstig als gejaagd.

Nu ging ik aan het ondervragen en vernam, dat reeds des ochtends meer dan gewone stoelgang had plaats gehad, maar van gebonden stof; dat patiente 's middags ten 5 ure gestoofde paling (dit moest nu de materies-peccans, alias zondenbok worden) met twee aardappelen had gegeten (van de paling had zij ook slechts weinig gebruikt); en later had zij ééne kop thee gedronken. Ten zes à half zeven ure had

zich weder stoelgang, verzeld van rommelingen en pijn in den buik ingesteld; de nu ontlaste stof was nog gebonden; van de beste kamer komende werd zij misselijk en bekwam zij op nieuw aandrang tot ontlasting met pijn in den buik; en nu weder op het secreet zijnde, dunne ontlasting en braken *te gelijk*, met een gevoel van hevige koude — nerveusiteit —; van toen af ieder oogenblik vomitus en diarrhoea. Dit had ook nog in mijne tegenwoordigheid plaats. Van de urine kon ik gee njuiste kondschap bekomen.

Ik deed patiente te bed leggen, en kruiken met heet water gereed maken, om die naar omstandigheden van plaats aan te leggen.

Op dien leeftijd en in zulk een graad der ziekte, had ik van mijne methode, weinig verwachting, ik beproefde die echter.

Hoe zeer de lijderes ook over felle koude klaagde, alleen aan hare handen en armen nam ik die waar; borst, buik en dijen waren warm; de voeten heb ik niet gevoeld, omdat zij hare kousen had aangehouden; aan de voeten en tusschen de beenen liet ik een kruik heet water aanleggen.

Ik begon nu sterk de maagstreek te adspireren; ook deze patiente, klaagde even als de heer H....... over trilling, schudding in de maagstreek, waarvan ik echter niets kon gewaar worden. Zoo werd ook patiente van mijne adspiratien gedurende een geruimen tijd (wel een kwartier uurs), niets gewaar, en misselijkheid en aandrang tot ontlasting bleven aanhouden; ik stond echter niet toe, aan de laatste te voldoen, maar hield haar met geweld liggende, met mijne hand en uitgespreide vingers op den onderbuik; eindelijk voelde zij de warmte der beademingen in den buik doordringen, en nu kwam er van lieverlede ontspanning.

Dit nam ik waar om ook eenige verademing te nemen, want mijne positie was niet gemakkelijk en het zweet liep mij

langs het hoofd. Het drinken ging *onophoudelijk* voort, waarbij nu ook *één* kop thee met rum, en vervolgens thee met saffraan, en vooral bier, waarnaar de lijderes grooten trek had —; dien ik *dáárom* toestond, Vox naturae —; nog éénmaal had er eene geringe darmontlasting plaats, en deze was reeds een weinig beter; de rommelingen hielden nog aan, de dorst bleef nog onuitstaanbaar. Na eenige oogenblikken rustens, in welke ik een glas wijn gebruikte, hervatte ik de adspiratien weder met kracht, en nu voelde de lijderes er spoedig de werking van. Het *gevoel* van koude nam af, dat van warmte toe; de rommelingen en aandrang tot ontlastingen verminderden en hielden op; de benaauwdheid in de maagstreek en de misselijkheid verdwenen, de gelaatskleur werd normaler, de pols kwam meer op, de pijn in de nekspieren, in de hand en de kuit namen af en bleven weg; de tong scheen ook vrijer te worden, want patiente werd spraakzamer en eindelijk loquace. De dorst en het drinken evenwel hielden aan.

Ik had, meer pro forma en uit routine een medicament voorgeschreven en doen halen, bestaande uit:

R. Solut. Saleb. ℧ x.
T^r^. Ciaoi D^r^. ij.
Vin. Opii ar. D^r^. β.

M.D.S. Om het half uur een lepel.

dit was nu gekomen en daar werd nu een paar lepels in eens van gegeven.

De ziekte evenwel was nu (omstreeks $10\frac{1}{2}$ ure) reeds onderdrukt en overwonnen. Een kleine storm volgde nog slechts, ten gevolge van het plaats gehad hebbende. Ik verwachtte dien en zag hem aankomen.

Patiente werd warmer, kalmer, en rustiger. Het drinken verminderde een weinig, de loquaciteit nam af en maakte plaats voor versnelde en luidere, min of min stertoreuse adem-

haling; er kwam zelfs min of meer respiratio abdominalis, met benaauwdheid; de pols sloeg onrustig en voller. Dit duurde omtrent 10 minuten, toen eensklaps patiente overeind vliegt, en eer men het opvangen konde, eene considerable hoeveelheid vochts, in en buiten haar ledikant over den grond braakte. En hiermede was de orde hersteld.

Geen wonder dat door dit onnatuurlijke *veel* en *allerlei* drinken, de herlevende maag c. s. hare natuurlijke regten hernam, en de nu onnut gewordene ballast over en buiten boord wierp.

Het was nu ongeveer 11 ure. Ik liet patiente nu den Solut. Saleb, niet meer geheel pro forma, maar nu om te verzachten, te calmeren en de neiging tot voortduring van de diarrhoea tegen te gaan, om het uur een lepel, voortgebruiken, tot dat de slaap zou intreden, mogelijk duizeling bespeurd worden, waarop ik opmerkzaam maakte of de diarrhoea verder geheel wegblijven, als wanneer men niet meer van het medicament geven moest. Ik verwijderde mij.

Na middernacht keerde ik nog eens terug; de patiente was volkomen compos, maar van den aard harer ziekte, had zij geen het minste denkbeeld. Zij was warm, zweetende zonder pijnen, misselijkheid noch ontlasting of rommelingen Alleen de dorst bleef, doch niet zoo hevig, aanhouden. Dezelfde prescriptie en thee met saffraan tot drank. De pols voller, *geregeld*, 120 in de minuut. De tong was warmer, de stem luider. Er was nog eens ontlasting geweest, nog vloeibaar, maar bruin en foetide.

De nacht was rustig, van tijd tot tijd gesluimerd, en zelfs van 5 tot 6 ure goed geslapen; nog dorstig, maar slechts weinig te gelijk gedronken. Warm, zweetend, pols vol, week, 80. Omtrent 4 oncen in het geheel van het medicament gebruikt, en nu niet meer voort laten gebruiken.

Geen Vomitus noch Sedes gehad. Een weinig geurineerd. Tot drank thee met saffraan. Geen voedsel.

Den 9 April. Goed gerust, gezweet en geurineerd, geen Sedes, maar behoefte er aan. Pols 80. Clysma; gebonden Sedes. Zacht voedend diëet. Soep.

R. Animarh. — Aq. foen. $\overline{aa}$ Uij. — Spir. arom. d^r ij Syrup. pap. alb. U j. MDS. o. 2 h. C.

Met dit middel had een abuis plaats, want van 's middags 5 ure toen men het kreeg, tot 's avonds half acht ure, had men, in plaats van om de twee uren, om *het half uur een lepel* gegeven. De signatuur was duidelijk geschreven, en nogthans hadden *drie* menschen het verkeerd gelezen. Toen ik het vernam liet ik dadelijk met het middel ophouden. Tenesmi, zonder noemenswaardige ontlasting; dikwijls aandrang tot urineren, zachte bestendige, warme transpiratie, de tong zuiver, vochtig, *niet dorstig*, pols 88.

Den 10^{den} April, in den nacht 2, in den ochtendstond 2 en in het beloop des dags 6 malen (tot 's avonds 8 ure) ontlasting van dunne en gebonden, zeer stinkende stof. Veel flatus. De pols weder als gewoonlijk *intermitterend.* 88. Sterk zweeten, vooral gedurende den slaap. Overigens wel.

En hiermede kunnen wij deze Cholera-geschiedenis als geëindigd beschouwen, daar de patiente na eenige dagen daarvan volkomen hersteld is.

Slechts nog een paar opmerkingen.

Van waar — want het hoe? kan men nooit zeggen — kwam deze oude Dame *nu* aan de Cholera?

Zij zelve ging toen niet uit, en hare betrekkingen of die in haar huis verkeerden, waren, zoo ver ik weet, geen Cholera zieke bewust; maar ik kende er toch één die de ziekte hier *kon* hebben aangebragt, en die één was..... ik! Te weten: weinige dagen te voren had ik een lijderesje bezocht (en nog even beademd, want het was dáár niet meer zoo

noodig) dat, na de verklaring van *Medici*, een exquisiet geval van Cholera was. Ik hield het er ook voor, te meer, daar ik bij een opzettelijk deswegen ingesteld onderzoek vernam, dat een jonger broertje der lijderes, voor en gedurende *hare* ziekte, aan diarrhoea leed (ook weder op nieuw op het oogenblik dat ik dit schrijf), en de vader toen ook diarrhoea had (Symptômes prémonitoires). Ik ben nog hooger opgeklommen en heb bevonden, dat het eerstgenoemde lijderesje, twee of drie weken vóór hare ziekte, een vriendinnetje had bezocht, die aan eene ziekte *in het hoofd* leed, toen zij haar bezocht. (Kunnen dat niet de secundaire gevolgen van Cholera geweest zijn, die niet opgemerkt zijn? Ik wil dit wel niet beweren, maar mogelijk is het). Indien men zoo de gangen der ziek gewordenen, immer kon nagaan, zou men misschien niet moeijelijk de sporen van transmissie en incubatie vinden. Ik heb mij echter daarbij bepaald, want ik jaag de Cholera evenmin op of nà, als ik haar vrees. Het is bij mij maar toevallig braconneren uit liefhebberij of nood.

Ik heb, met opzet, de verschijnselen en behandeling van dit geval *en détail* opgegeven, omdat mij meer dan ééns gebleken is, dat men niet voor Cholera Asiatica erkennen *wil*, wat niet door een *Doctor* als zoodanig erkend en geconstateerd is, — al heeft men al de epidemiën bijgewoond, en *gezien* — doch waaraan men in dit geval dan toch wel niet twijfelen zal, denk ik, al is degeen die het beweert dan maar een Chirurg (18). Ook heb ik daar op nieuw mede willen aantoonen, dat *hetzelfde* middel dat in

---

(18) Volgens *Doctor* HENDRIKS een, „ambachtsman".

Den heer *Doctor* HENDRIKS moge het uit dit *Schärflein* blijken, dat de blaam, dien ZEZG. op de Rotterdamsche Chirurgen geworpen heeft, onbedacht en onverdiend is, en sommigen hunner het staal in meer dan éénen vorm weten te voeren, als mede dat „vuile ambachtsnijd" (Foei!) *niet aller* drijfveêr is.

de epidemie van 1832 en 33 en de volgende, werk- en heilzaam *was*, het in die van 1854 nog *is* (19) en, naar mijn gedachten, *altijd* blijven zal. En dat is niet geschied, door de Natuurwetten voor te schrijven, maar door die Wetten te helpen maintineren, en de Natuur te ondersteunen, met het op nieuw aanvoeren van hetgeen verloren was, zenuwvloeistof, zenuwkracht, *leven*.

Als het mogelijk ware *al* de middelen en behandelingswijzen te weten of te kennen, die tegen de Cholera Asiatica zijn beproefd of aangegeven, dan zou men zich bij velen derzelven met verbazing moeten afvragen: Hoe kwam men toch dáárop? Wat moest dàt doen? Dat was immers in in den regel, bij *algemeenen nood* niet practicabel, *niet* uitvoerbaar. Men denke b. v. b. eens aan eene *algemeene* in- en transfusie, electriciteit, galvanismus en meer andere. En toch willen wij ter eere van de proefnemers of aangevers aannemen, dat zij bij zich zelven eenigen grond voor hunne handelwijze of gevoelens hadden, en zoo maar niet de but-en-blanc rondtastten en aanvatten, waar hun dwalende geest toevallig op nederviel, onverschillig wat of hoe? even als de pet van den stuurman op de scheeps-medicijnkist!

Zoo onbedacht of ondoordacht handelde *ik* in deze zaak ook niet. Het was ook niet uit vóórliefde voor eene wetenschap of methode of geneesmiddel (want hoe zal men het Neuronismus en de uitoefening of aanwending er van nog noemen?), die ik eenige jaren vroeger *toevallig* had leeren kennen, dat ik die in deze ziekte beproefde; of louter om eens te zien wat het al of niet zou doen, of *wat* er van komen zou? Neen, op een rationeel denkbeeld — zoo vermeende ik, en dàt geloof ik nog — grondde ik mijne verwachting, die dan ook niet te leur gesteld is, maar

(19) Dit is iets wat men van alle anti-Cholerica niet zeggen kan.

bevestigd, ja tot mijne niet geringe blijdschap en verbazing verre overtroffen.

Dat denkbeeld was dit:

Het Neuronismus is een zenuwmiddel bij uitnemendheid; is nu de Cholera Asiatica eene *zenuwziekte*, dan kan het Neuronismus daarbij geindiceerd en van nut zijn. Voorbeelden in casu waren mij niet bekend, toen ik er over begon na te denken.

En de *eerste* proef, die ik door een leek — hoe toevallig! en onpartijdiger dunkt mij kan het niet —, nam, scheen mijn vermoeden te bevestigen. De latere feiten benamen deswegen allen twijfel. Rien si brutal qu'un *fait*, *plusieurs faits* surtout; zegt VELPEAU.

Zie hier eenige der gronden voor mijn gevoelen of theorie.

Het Neuronismus zag ik meestal met vrucht aanwenden en heb ik dit ook zelf gedaan, bij *langdurig lijden* en bij zieken die een *hoogst gevoelig zenuwgestel* hadden. — Langdurig lijden heeft bijna altijd verzwakking ten gevolge, en deze gaat gemeenlijk vergezeld met verschillende verschijnselen, die het *gemis aan normale* of *genoegzame innervatie* aanduiden, globaal, *Zenuwtoevallen* genoemd.

Het langdurig lijden sluit gewoonlijk eene reeds lang geduurd hebbende geneeskundige behandeling in. Wanneer nu deze laatste, hoe lang ook volgehouden of hoe menigmalen ook gevarieerd, geen gunstig resultaat had mogen te weeg brengen, en de ziekten of gebreken voor geen der gewone middelen of methoden wilden wijken, ja veeleer nog steeds toenamen, dan ging men eindelijk en désespoir de cause tot het Neuronismus over; en aan dit mogt het dan menigmaal gelukken de zege weg te dragen, somtijds geheel zonder eenig eigenlijk geneesmiddel, in andere gevallen met de door de zieken zelven opgegevene, of ook wel, met

de door den geneesheer voorgestelde en door de lijders goedgekeurde middelen.

Het Neuronismus moest dus een geneesmiddel zijn, van alle overige geneesmiddelen zeer *verschillend*.

Het Neuronismus moest een *krachtig* en *specifiek* werkend geneesmiddel zijn, omdat het vermag wat anderen niet vermogen.

Het Neuronismus moest een bijzonder *bedarend*, *verkwikkend* en *restaurerend* geneesmiddel zijn, dewijl de vóór de operaties zeer matte, onrustige en onaangenaam gestemde lijders, nà dezelve, vooral wanneer de nerveuse slaap daarmede was gepaard gegaan, zich bij uitstek *verkwikt* en *versterkt* gevoelden en zich in eene aangename gemoedsstemming bevonden.

Het Neuronismus scheen of bleek een *zenuwmiddel* per excellentiam te zijn, dewijl het bij abnormale innervatie — convulsien, spasmus — de *uitstekendste* en in het oogloopendste werkingen deed. Zie het geval sub n°. 4 en bladz. 157 van het Algemeen Rapport der Commissie e. z. v.

Het Neuronismus heeft dus, volgens mijn gevoelen, eene opwekkende en versterkende kracht, waardoor in het zieke of onderdrukte organismus de vis medicatrix naturae wordt in staat gesteld zich zelve te helpen s. v. v. en de herstelling van ziekte in gezondheid — disharmonie in harmonie — te bevorderen.

Dit, het Neuronismus, door mij toegekend opwekkend en versterkend vermogen, bestaat *niet* in de verbeelding des operateurs, of in de inbeelding des geopereerden, want bij voorb. bij een pasgeboren schijndood kind (van den heer H. F. WALTER in het Hôtel des Pays-Bas in de Boompjes alhier) bij hetwelk mijn geachte leermeester HAAN en ik, alle gewone belevingsmiddelen *te vergeefs* hadden aangewend, en ik *toen eerst* beproefde, om door de onmiddelijke en krach-

tige aanwending van het Neuronismus, de wegstervende en niet meer te bespeuren levensvonk op te wekken en aan te blazen, en dit ook met dàt gevolg deed, dat het kind geheel bijkwam: *bij dàt pasgeboren schijndood kind, kan toch nog geen inbeelding bestaan hebben;* en al had de levendigste en weelderigste *verbeelding* van mijne zijde, mij dit kind als in den volsten bloei des levens, voor de oogen gespiegeld, dan twijfel ik toch sterk aan deszelfs realisatie, of dat het mij of het kind iets zoude gebaat hebben.

Zoo omtrent was mijne theorie; maar wat is theorie zonder facta? Wat is vóóronderstelling tegen ondervinding en daadzaken? Alle practici geven aan de laatsten de voorkeur. Au delà du fait il n'y a plus que vague, incertitude, hypothèse (BRACHET). Expérience passe science, is een aangenomen spreekwoord.

De door mij aangegeven gevallen zijn *daadzaken*, die ik aanvankelijk met twijfel en wantrouwen, later met vertrouwen heb nagegaan, en toen met mijne theorie voor juist en waar heb aangenomen.

Wij leven in een' tijd van vooruitgang; dat kan door geen redelijk wezen, met gezond verstand bedeeld, eerlijk ontkend worden. Het is als of de genius des lichts, als met een elektrieken schok den geest des menschen uit eenen lethargischen slaap heeft gewekt, en hem doen zien, dat hij oneindig meer vermag dan hij tot hiertoe wrocht.

Wij leeren in de tegenwoordige dagen, door de verbeterde en vermeerderde gemeenschapsmiddelen — die men de materieele verli*ch*tingskracht zou kunnen noemen, in tegenstelling van de intellectuele verli*ch*tingsgeest en de een uit de andere ontstaande —, *spoedig* en *veel* kennen, wat *nieuw* voor ons is of schijnt. Alles evenwel wat als zoodanig dien naam draagt, is het daarom toch niet altijd, even min als goed of waar. Maar het goede, ware en nieuwe

dat wij dan toch leeren, waaruit, waarvan en waardoor leeren wij dat kennen? Waaruit? Uit hetgeen wij zien en ondervinden, uit de feiten. Waarvan? Van de, altijd naar onveranderlijke wetten werkende natuur, normaal of pathologisch, zoo als *wij* die noemen; doch welke wetten en werkingen wij niet allen, maar slechts nog voor een gering gedeelte kennen, en hier, naar mijne gedachten, nooit *geheel* kennen zullen, want, dan waren wij God gelijk en wij verstonden het geheim der schepping. En eindelijk, waardoor leeren wij? Door nà — en *niet* — door vóóruitdenken. Een triviaal spreekwoord zegt het: Door schade en schande wordt men wijs; dat is, door de ondervinding, van zich zelven en van anderen, en dat zijn: de feiten.

Het factum ontstaat niet uit de theorie, maar de theorie wordt uit het factum geconcipieerd, ontstaat uit- en nà de daadzaak. Wij menschen wij leeren het een uit het ander, wij *créeren*, niet maar wij *imiteren*. Iets waarvan wij door ervaring, van ons zelven of van anderen, geen bewustzijn hebben, daar kunnen wij ook, 't zij waar, juist of onjuist, geen denkbeeld van vormen. Dat is scheppen.

De geest (het verstandelijk vermogen, niet enkel het product van de stof) dien de mensch (en ook het dier?) bezit, dien wij niet kennen, niet weten wat hij is, van waar of wanneer hij komt, waar heen hij gaat — bij geboorte, slaap en dood — die geest is voor onophoudelijke uitbreiding en vermeerdering van kennis vatbaar; dat zien en ondervinden wij in het gewone, dagelijksche leven, en even zoo en nog treffender bij sommige nerveuse ziekelijke toestanden en bij hooge Clairvoyance in den neurotischen slaap; *dat zijn feiten!* En daar nu alle theorie een werk en product van den geest is, waaruit put die geest dan de theorie? Immers uit feiten. Het komt er maar op aan dat men de facta goed interpreteert, en dat men dat *wil* doen,

alléén om der waarheids wille. Aan dwaling en logen wint, trouwens niemand bestendig. — » L'art veritable en médicine n'est et ne saurait être qu'une déduction scientifique, et la science à son tour, ne peut être donnée pleinement qu'avec le secours de l'histoire."

Wie het loochenen wil, die kan, en moge het met drogredenen staven, zoo vele hij er op elkander stapelen wil, maar onmogelijk is het, in den tegenwoordigen stand der wetenschap en der ervaring, om voor het vervolg eene kracht en werking weg te redeneren, die *feitelijk* bestaat en door de ondervinding van velen en overal bevestigd en bewezen is, hoeveel misbruik men er ook van gemaakt hebbe en nog maakt. Maar waarmede doet de zelfzucht dat niet?! Ontkennen, bespotten en verguizen is geen *overtuigen.* — Ik bedoel het zoogenaamde Magnetismus animalis, hetwelk niet ernstig genoeg door *eerlijke*, bekwame en krachtige mannen kan onderzocht en beproefd worden, ook in de... Aziatische Cholera.

Het Neuronismus acht ik daarom des te aanbevelings- en beproevingswaardiger, omdat het aan de hoofdvereischten voldoet, bij zulk een vreeselijken stand van zaken; want

1°. Het *helpt spoedig*, wanneer men het *tijdig genoeg* en *goed* aanwendt, en *schaadt nimmer*, zoo ver ik weet,

2°. Het is *altijd* en *overal aanwezig*, en *ieder mensch* kan het, zonder bijzonder gevaar voor zich zelven, bij anderen aanwenden. — Moeders bij kinderen b. v. b. — De *algemeene* vatbaarheid niet mede te rekenen;

3°. *Het sluit geen verdere medische behandeling uit*, en *veroorzaakt geen gewigtig tijdverlies*, dewijl men *intusschen* om den Geneesheer zenden kan. En mogt nu, in een zeer hevig geval, de ziekte daardoor niet worden gestuit en verzwakt (des lijders zenuwgestel niet genoeg worden versterkt om de magt der ziekte te kunnen wederstaan), dan

werkt het, de door den Geneesheer daarbij of daarnà te reikene middelen *niet tegen*, ofschoon *deze* in zulk een hevig geval, dan toch ook allerwaarschijnlijkst den dood niet afweren zullen. Was daarentegen de kracht der ziekte reeds eenigzins gebroken, en die des lijders gereleveerd, blijkbaar aan het afnemen en verdwijnen der verschijnselen, dan kan en zal men er natuurlijk mede voortgaan, *maar tevens*, des verkiezende, *gebruik kunnen maken van de middelen des geneesheers*, die dan toch wel van dien aard niet zullen wezen, dat daardoor recidief wordt veroorzaakt en Cholera geprovoceerd, even zoo min, als die er in het andere geval door zou genezen worden;

4°. *Het kost geen geld*, dewijl het *algemeen goed* is, en dus de armste zoowèl als de rijkste het dadelijk bekomen kan.

Maar zie hier misschien juist de steen des aanstoots. — Het is niet de eigendom en het monopolie van ééne Caste! de Paria en de Nabob, de Vorst en de Bedelaar hebben er een gelijk regt op en gelijke magt toe. Kruis noch Halve Maan, maken hierin verschil. God blijft zich aan en bij allen gelijk, maar de *mensch* ....!

Wat de mensch zonder gevaar, zonder moeite en zonder (noemenswaarde) kosten bekomen kan, wordt weinig door hem geacht en begeerd. Omgekeerd is het geheel anders. O treurige verkeerdheid van het menschelijk geslacht, zoo oud, ja ouder dan de val des menschen, want zij bestond zelfs bij de reinen, reeds voor den val!!! Wij, diep en duizendwerf gevallenen willen daar dus den staf niet over breken; maar 't is zoo!

Van een middel te spreken, het te roemen en algemeen aan te bevelen, zonder het bekend te maken, is zwetserij, kwakzalverij of bedrog (op eenige weinige uitzonderingen na). Daarom heb ik ook het door mij aangeradene, *nimmer ge-*

heim gehouden, maar integendeel, zoo veel mogelijk algemeen bekend trachten te maken, en dat ik het nu nogmaals doen wil, ligt in de rede.

Van het jaar 1833 af, en bij elke epidemie, heb ik op mijne kosten, eenige duizende berigten of mededeelingen, gratis, zoo buiten als binnen de stad doen verspreiden. *Verkocht heb ik ze niet*, even zoo min laten of doen verkoopen; die er iets voor geven wilde, ten behoeve der ongelukkige Cholera-lijders of derzelver betrekkingen of weduwen en weezen, dien stond het vrij, en heeft dan ook nog in de epidemie van 1848—49 eene niet geheel onbelangrijke bijdrage, voor een partikulier, opgeleverd. Ook heb ik de duizenden niet genommerd of er b v. b. »Derde duizend." of meer, voor of onder laten drukken; dat acht ik pralerij, kwakzalverij of nog iets onëdelers dat ook op ....IJ uitgaat.

Hoeveel de daarin aangegevene behandeling — die ten allen tijde uitvoerbaar was, — beproefd en gevolgd is, weet ik niet, zoo min als ik juist weet hoe veel het is tegen gewerkt (20), maar dat het beide gedaan is, dàt weet ik.

---

(20) Eene anecdote herinner ik mij nog; zij is niet onaardig maar een weinig apre. Enfin, ik geef haar terug gelijk ik die ontvangen heb.

Een zeker...... kwam ergens waar men juist zulk eene mededeeling las. Hebt gij ook al zoo 'n prul? men kan er tegenwoordig de s.......... wel meê bedekken. Plak het op den muur en maak er een schilderijtje van. »Wel, Mijnheer!" was lagchende het antwoord, »als men al de prullen die tegenwoordig voorgeschreven worden, op den muur wilde plakken, dan was de muur van de groote kerk van binnen en van buiten, met het dak en de toren er bij, nog niet groot genoeg; en men behield nog genoeg over, om er de halve stad mede te beplakken. Dat zou een aardig behangsel opleveren van verscheidenheid en overeenstemming, want summa summarum was alles toch maar.... prullaria!

Si non e vero e ben trovato.

De momentanele behandeling der lijders en de aanwending van het Neuronismus heb ik in dezer voege, aan het groote publiek, dat er het meeste belang bij had, bekend gemaakt.

» Mededeeling omtrent een middel ter beproeving om de Cholera in derzelver eersten aanvang te stuiten, hetwelk oogenblikkelijk en door ieder-een kan worden aangewend.

Zoodra iemand verdachte pijn in den buik gevoelt, of wel, sterke ontlastingen, met of zonder braken, en zonder of met pijn bekomt, begeve hij zich oogenblikkelijk te bed (omdat men daarin het uit te breken zweet beter kan bevorderen) en een ander gezond, tamelijk sterk persoon, neme een flanellen, wollen of baaijen lap (omdat men door linnen of ander fijn doek *niet zoo gemakkelijk* en goed, en met de lippen onmiddelijk op de huid *volstrekt niet* expireren — adspireren — kan), plaatse dien op de maagstreek van den zieke, boven op het hemd, legge zich met den mond op dien lap en *beademe deze plaats zoo sterk mogelijk*, zoodat de lijder *de warmte* tot in den rug, als het ware, voelt doordringen; hiermede houde men een kwartier tot half uur of zoo lang aan, tot dat de misselijkheid, de pijnen in den buik of de ontlastingen verminderd zijn of opgehouden hebben.

Inmiddels neemt een ander persoon, een lepel met suiker en doet daarin voor personen

beneden de 10 jaren	van 5	tot 15	droppels	Laud. Liq. Syd. en
	1	» 3	»	Pepermuntolie.
boven de 10 jaren	» 10	» 20 à 30	»	Laud. Liq. Syd. en
	3	» 5 » 8	»	Pepermuntolie.

naar gelang van de hevigheid der ziekte of pijnen, en naar de meerdere of mindere sterkte van den zieke.

Dit doet men den lijder met kaneel of ander water innemen, en daarop van tijd tot tijd een kop warm aftreksel van kamil- en vlierbloemen, en kruis- of pepermuntkruid. —

De droppels kan men om het kwartier of half uur herhalen, als de pijnen of ontlastingen niet ophouden of verminderen.

Wanneer men deze droppels niet dadelijk bij de hand heeft, kan men in plaats daarvan geven, een glaasje brandewijn met een eijerlepel muscaatnoot, nagelen, gember of peper; voor kinderen *minder*.

Bij kramp in de beenen of armen, wrijve men dezelve krachtig met de bloote, warme hand of met warme flanellen of wollen lappen, 10 á 15 malen heen en weder, en dàn 2 of 3 malen krachtig van de dijen tot de teenen of van de schouders tot de vingers uit; hiermede houde men zoo lang of iets langer vol, als de pijn in die deelen duurt.

Deze behandeling is bij eenige lijders vroeger en ook thans, met goed gevolg alhier aangewend en heeft dit dubbele voordeel, dat het

1°. niet schaden kan, en

2°. dat alle menschen dadelijk hulp kunnen bekomen, dewijl *ieder-een* dit doen kan, terwijl men

3°. intusschen geneeskundige hulp kan inroepen, en te gelijk reeds tot herstel van den zieke of stuiting der ziekte werkzaam kan zijn.

Thans (1848 en 1853) heerscht de ziekte bij ons, en daar noch de redering, noch de ervaring tot heden, het ongegronde van mijn gevoelen, noch de ondoelmatigheid veel minder nog de schadelijkheid der door mij aangegevene behandeling en middelen, overtuigend heeft kunnen aanwijzen, breng ik op nieuw ter verdere beproeving deze behandeling, waarvan ik ook nu weder gunstige gevolgen gezien heb, onder de algemeene aandacht, want *algemeen* is het *gevaar* en *algemeen* is het *redmiddel*, dewijl *ieder-een*, *hij zij wie hij zij* (zelfs vrouwen), deze bewerking doen kan. en dat wel *dadelijk* bij de *eerste* verschijning of vermoedens

dezer ziekte, als wanneer alle aangewende hulp, volgens het éénstemmig gevoelen van alle Artsen, het meest gevolgrijk is, en deze voorloopige behandeling *nimmer schaden kan*, voor zoo ver ik weet.

Niemand wordt deze behandelingswijze opgedrongen. Een iegelijk handele naar eigen, vrij goeddunken en doe of late wat hij voor God en zijn geweten, meent te kunnen verantwoorden."

Het is den Geneeskundigen bekend, hoe verbazend veel opium in sommige zenuwziekten en ook in Cholera, sommige lijders verdragen kunnen. De typheuse toestand echter, die dikwijls het gevolg der Cholera is, ook zonder het gebruik van opium, heeft het mij raadzaam doen achten, vooral na de epidemie van 1853, waarin vele verschijnselen gewijzigd waren en veel typhus in voorkwam, op dat geneesmiddel bijzonder attent te maken en voor te waarschuwen; ik heb daarom in mijne advertentiën deswege het volgende ingelascht:

».... acht ik het raadzaam, dat men met de giften »van den Laudanum (opium), als men die bij *herhaling* ge»ven wil, voorzigtig moet zijn, en die liever een weinig ver»minderen, of beter nog, daarbij een Geneesheer raadplegen »moet, vooral bij kinderen en zwakken."

Wie iets meer aangaande de behandeling wenschte te weten, heb ik aangeboden het mondeling mede te deelen en feitelijk te wijzen; met deze kleine reserve, dat het mij op fatsoenlijke wijze werd aangevraagd, daar ik mij tot geen point de mire van nietswaardigen wilde stellen, of mij in tijdroovende correspondentiën laten wikkelen.

Ik weet niet dat ik meer doen kon, om aan mijn pligt als Geneeskundige, in zulk eene Calamiteit te voldoen, en van mijne probiteit en philantropie te doen blijken. En toch .... O, vooroordeel en afgunst! Maar dat is altoos

zoo geweest en zal wel altijd zoo blijven, zoo lang als er *redelijke* wezens bestaan, die men »menschen" heet.

Uit mijn gezigtspunt de zaak beschouwende, heb ik gemeend nog een stap verder te mogen gaan, — hoewel dit niets meer dan eene zuivere hypothese is —, en ik heb in 1848—49 en in de laatste epidemie, het volgende weder onder het publiek gratis doen verspreiden:

» VOORSTEL EN RAAD

om zich wederkeerig, zonder gevaar, zonder kosten en met weinig moeite voor de thans heerschende Cholera, waarschijnlijk te kunnen vrijwaren.

Quiconque possède une *idée* qu'il croit utile à la science ou à l'humanité est *obligé* de la publier.

D^r. JACQUES.

Waar de Voorzienigheid soms wonden schijnt te slaan, daar balsemt en heelt Zij die menigmaal ook, en vaak is door Haar nevens de kwaal het geneesmiddel gesteld. Te betreuren echter is het, dat menschelijke kortzigtigheid en hoogmoed, het dikwijls zoo voor de hand liggend, eenvondig middel, voorbij zien, en liever aan menschelijke, onvolkomene kunstproducten de voorkeur geven, dan aan hetgeen als onmiddellijk uit de hand der Natuur, dat is, uit de hand van God komt.

Zoo is het welligt ook met betrekking tot de Aziatische Cholera bij ons.

Behalve de reeds bekend gemaakte pleister als behoedmiddel (waarvoor benevens mij, ook geachte geneesheeren dezelve houden, en waarvan, de tot op den 20sten dezer in het gasthuis alhier opgenomen Cholera lijders *niet* voorzien waren, gelijk ik wèl geinformeerd ben), geloof en vertrouw ik, dat de Voorzienigheid in den mensch zelven, een mis-

schien nog vermogender behoedmiddel gelegd heeft, hetwelk hij slechts doelmatig behoeft aan te wenden, om zich en anderen voor deze vreeselijke ziekte te vrijwaren. Deels ervaring en vergelijking, deels overdenking hebben in mij dat denkbeeld doen ontstaan[1], en hoe meer ik er over blijf nadenken, des te meer wordt bij mij het geloof versterkt, dat het wezenlijk zoo zijn kan.

Het is moeijelijk, zoo niet onmogelijk, zoo iets *stellig* te kunnen verzekeren, vooral bij nog zoo weinig, onpartijdig onderzoek, als in deze tot nog toe heeft kunnen plaats hebben. Eenmaal echter van dit denkbeeld vast doordrongen, acht ik het mijn pligt, dit, waarschijnlijk zoo wel voorbehoed- als redmiddel, ten algemeenen nutte openlijk bekend te maken.

Het meest algemeene gevoelen der Artsen is (zoo ik mij niet vergis) dat de Aziatische Cholera, het edelste levensbeginsel in de edelste levensorganen (de zenuwkracht in de zenuwstelsels) aandoet en als verlamt of uitbluscht. Of dit nu door eene ziekelijke verandering of door vermindering van zenuwstof of zenuwkracht, en *hoe* ontstaat, dit is nog niet onwederlegbaar uitgemaakt. Dat wetenschappelijk onderzoek kan ook later geschieden, thans is redden, behouden de hoofdzaak. Maar genoeg, de ziekte wordt tegenwoordig bijna algemeen als eene zenuwziekte beschouwd, en dus moet door een zenuwmiddel, dat is, een middel dat het zinkend zenuwleven opheft en versterkt, of de verlorene kracht snel vergoedt, de herstelling worden aangebragt of dat verlies van zenuwkracht worden voorkomen. Hiertoe bezit *elk mensch*, naar mijn gevoelen, het middel in zich zelven, *voor anderen*, en dat middel kan, zonder eigen nadeel of dat van anderen, wanneer het niet overdreven wordt, door iedereen worden aangewend.

Dat middel is bevat in den warmen (levens) adem,

waardoor soms zelfs schijndooden (drenkelingen) worden opgewekt.

Even zulk een levensbeginsel is er ook in het *natuurlijk warme* zog der moederlijke borst; terwijl het uitgemolken of uitgepompte zog, vooral dàt, hetwelk reeds *koud* geworden is, dat levensbeginsel mist. Zoo ook met het bloed.

Het lijdt bij mij geen twijfel meer, of men kan, vooral als men er *tijdig genoeg* bij is, de Cholera stuiten en derzelver nootlottige gevolgen voorkomen (21). Herhaalde ervaring heeft het mij, zoo ik vertrouw, bewezen.

Even zoo geloof ik ook nu, dat men door nagenoeg gelijke behandeling, als waardoor men de Cholera kan tegengaan, dezelve insgelijks kan *voorkomen*.

Die behandeling bestaat in de krachtige beademing van het linker gedeelte van den rug, naast de ruggegraat, achter de maag (in geval er een pleister op de maagstreek ligt, anders moet men de beademing ook vóór in de maagstreek doen), 5 à 10 minuten lang, waarbij de beademde de weldadige warmte (soms tot hitte klimmende) tot vóór in den buik, en omgekeerd tot in den rug, voelt doordringen. Dit doende des morgens en des avonds, en de pleister dragende, vertrouw ik dat men de *vatbaarheid* voor de besmetting of mededeeling der Cholera kan wegnemen, zoo wel, als men met de koepokinënting de vatbaarheid voor de besmetting der kinderpokken wegneemt.

Één mensch — vooral die dit niet gewoon of niet zenuwsterk is — kan dit hoogstens aan 10 tot 15 personen op éénen dag doen. De meeste *moeders* kunnen het dus aan hare kinderen, waarvan er tegenwoordig (ook in 1853) vele getroffen worden, doen. Door meerdere malen het te doen, zou men zijne eigene zenuwkrachten te zeer verminderen en

(21) Behoudens de boven door mij aangegevene uitzonderingen.

zijne gezondheid ondermijnen. Het is dus onmogelijk dat één mensch alle anderen zou *kunnen* helpen, ten zij die zich geheel en al, en zijne eigene betrekkingen, aan vreemden opofferde, en dat strijdt tegen den regel: Charité bien ordonnée commence par soi-même; dit zal ook door geen één weldenkende gevergd worden. *Dat behoeft ook niet*, want ik herhaal het nogmaals: *Alle* menschen hebben die kracht en dat vermogen in zich, en kunnen het, *als zij willen*, tot behoud hunner betrekkingen veilig aanwenden.

Welligt zou men door deze beademingen de pleisters geheel kunnen ontberen, zeker weet ik dat echter niet. - Het is moeijelijk, ja bijna onmogelijk hiervan voor als nog een positief bewijs te leveren. Dat men dan in dezen nood, het van God geschonken vermogen, als middel ter rédding en behoud, beproeve en aanwende!

Een ieder die dit met aandacht leest en overdenkt, zal toch wel overtuigd moeten zijn, dat hier geen schandelijk en laakbaar Egoïsmus ten grondslag ligt, hoezeer men mijne pogingen dien schijn heeft willen opwerpen. (Trouwens, het zijn de slechtste vruchten niet, waaraan de Wespen knagen).

Ik besluit dezen welgemeenden raad, voor den beschaafden lezer, met de volgende woorden, uit een geacht geneeskundig blad ontleend, die wel niets ter zake doen, van de eigenlijke behandeling, maar wel tot de aanwending en beproeving er van.

» L'intérêt de la science et de la santé publique était
» notre seul mobile: mais on sait que les yeux des jaloux
» ne sont pas faits pour voir, ni les oreilles pour entendre."

ROTTERDAM — V. W.
November 1848. — HEELKUNDIGE.

Ziedaar mijne *vrijmoedige* gedachten over de prophylac-

tica en abortiva in Cholera, die ik heb uitgedacht en leeren kennen, en die ik met gunstig gevolg heb beproefd en aangewend *ook aan de mijnen*, en aan mij zelven.

Na het voorbehoeden en daardoor afweren, — individueel, want cordons en quarantaines baten niet, — het stuiten, avorteren der ziekte, is de daarmede naauw verwante *vermindering der zieken*, het meest aangewezene. Hiertoe komt mij o. m. a. geschikt voor, het voorstel van Dr. THOMAS, namelijk: het op hooge gronden oprigten van gebouwen, die men bij epidemiën tot hospitalen, en buiten dezelve tot een ander doel bezigen kan. Dit is met andere woorden, het *isoleren* der zieken van de gezonden, en de lijders in gunstige positie tot de gezondheid en ongunstiger voor de verspreiding der ziekte, te plaatsen, gelijk men, zoo ik meen, in sommige hospitalen van Parijs, reeds met vrucht schijnt gedaan te hebben.

Men neme den panischen schrik, de apoplectische vrees en de paralyserende angst weg, bij te verwachtene en naderende epidemie, door zoo algemeen en openlijk mogelijk stout weg te verklaren, dat de ziekte in den eersten aanvang bestreden, te overwinnen en te genezen is, behalve in sommige enkele gevallen, het gevolg van misslagen of wangedrag. Zoo ergens, dan hier, is het vaak zoo misbruikte mundus enz. — en dat is het niet geheel — geldend en geoorloofd. De medische reputatie zal daar niet onder lijden want er bestaat toch immers altijd een causa mortis, en de vijgeboom is onder ieders bereik.

Voorkome, stuite en geneze dan wie kan en wil, onverschillig hoe? de Cholera; want Behouden en Voortbestaan, Liefde en Genot, door de kennis der Waarheid en toepassing van hare leer, schijnt het doel des Scheppers en der Schepping; en ik ken of weet geen stand ter wereld, die daaraan meer beantwoordt, en daardoor meer gelijk komt

aan den Heer van leven en dood, dan dien van hem, voor wien Behoud en Waarheid zijn alles in allen is, dat is, van den waren Arts.

» Der erhabenste Beruf des Menschen, nach dem Got-
» terdienste, bleibt doch *der*, Priester der heiligen Flamme
» des Lebens, und Verwalter der höchste Gabe Gottes und
» der geheimsten Kräfte der Natur für das Menschenge-
» schlecht — d. i. — *Arzt* zu sein." HUFELAND.

